

MAK

*Jonon wulu sivileve
(Matyu 3.1-2 na Luk 3.1-9 na 3.15-17 na Jon 1.19-28)*

¹ Jisas Krais* Gotkik fakik wulu anafu kavila.

² Katik Aisaia* galavale balañjikin Gotkik mañgik malañmi sivileve. Wun moleve buk kumbañile yila wulu kavik tonma, “Gotin kavik galava, ‘Biiye, ḥin dakik wulundi ḥimañgapale yetik balañjik apisukuve ga ḥimama wandefop, dakik mai bambavaŋga. ³ Muñungumbañi yetik balañjikin towok sivitva, “Gasak Wakinkik mai bambave, wokok mase mfaviliñjiwi.” ”

⁴ De, Jonon muñungumbañik yinjimeve. Kaukatik balañju mañamik ga bumñilali wun. Jonon kavik yikali yikali galaveve, “Juñjuñama anafak yive suwi. Suwindi ḥin be mañamik ga bumbapa. Kavik pavindi Gotin bikik yaka wulu bikik safumbatik mandive ka sivilapayi. Valambapa.” ⁵ De, wunutuk yinj yinjilali Juta galavale distrikile balañju wofopti Jerusalem galavale sititile balañju wofopin. Valan bikik yakavik pañilalile wulu sivilevendi Jonon vala ga bumbeve Jordan galavale mañamguanik.

⁶ De, Jonon kamel* dumbindi paveve watanj wokok safutuk kuwilali. Jak mfisakti paveve dikä kilikilali dauwutuk. Wun kusinjandi manaju jinjalali. ⁷ Wun kavik galaveve, “Nakik

* **1:6** Kamelkik piksa pes 43 tonma.

pitikti juñjuñama matikakaliwale balañjikin yinjimama pindan. Njin yakakatik balañjik, kapekandi apitititve wokok gaminjigitile sutile ginda tokoivalen ka balakapayi.⁸ Njin be mañamik ga bumba, kape wun be Gotkik Sulakti* ga bumbapa.”

*Jonon Jisas mañamik ga bumbeve
(Matyu 3.13-17 na Luk 3.21-22)*

⁹ De, Jisasilin Nasalet galavale watikile. Nasaletin Galili galavale distrikile avit. De, Jonon balañju mañamik ga bumbeve valundi Jisasilin yetik vandi Nasalet valambe yinjimeve Jontik. Kape, de, Jonon wunu mañamik ga bumbeve, Jordan mañamguanik. ¹⁰ De, Jisasilin mañami aliki'vevekandi, de, wun wuleve fiñgalin atavikivendi Gotkik Sulakin* wunutuk walimingo bumbeve. ¹¹ Bumbevendi fiñgati yetik mañgikin kavik galaveve, “Du ñakik ñin miliwale fak. Ñakik kumbañin du towok miliwa.”

*Satanin Jisas ta muwove
(Matyu 4.1-11 na Luk 4.1-13)*

¹² De, Gotkik Sulakin* Jisas apisukuve ga ñimeve yetik muñungumbanjik. ¹³ Wun kaukatik 40 valu toneve. Kavila valundi Satanin* wunu yikali yikali ta muwove yaka wulu ga pavanga. Wun muñugumbanjile jakalindi ton-evendi Gotkik luasamban sulun wunutuk anafak wulu ñime pañimeve.

*Jisasilin pavileve wokok wulu Galiliti
(Matyu 4.12-17 na Luk 4.14-15)*

14 De, yila balañjun Jon wuwı muñjimik suwove. Suwovendi Jisasılın Galilitik njimeve. Njimevekandi Gotkık wulu anafu sivileve. **15** Wun kavik galaveve, “De, mfimimaneve valin kamfu. Yila balañjun Got lolomik tonapa. Kapendi juñjunjama anafak yive. Gotkık wulu anafu yive suwı.”

Jisasılın balañju anyataseñ yiveve wunu vañjenmañga

(Matyu 4.18-22 na Luk 5.1-11)

16 Jisasılın Galili galavale mañamguan vevekatik njimevekandi wuleve wungiakti wufaka, bikik wuja Saimondi Andru. Valan gjindi yesinja kolowove, mañamguanık. Valan valu valu yesinjandi bikik moni miñakavik yinjilali. **17** De, Jisasılın valatik kavik galaveve, “Nunu vañjenme njime. Njin be apikakalaiyapa yesinja kolokvale danji balañju miyakavik ga yivanja.” **18** De, valan kepat bikik gjina valambevekandi wunu vañjenme wakan njimeve.

19 De, yika njimevekandi, nyaikikfak, wun wuleve yetik wungiakti wufaka, Jemsindi Jon,[†] Sepetikik fu. Valan bikik balı kumbanji gjina yika waingeve mfindinjeve. **20** De, wun vala galaveve, kapendi valan bikik wañ balı kumbanjik valambeve, bikik luasamban balañjundi. Valambevekandi valan Jisas vañjenme njimeve.

[†] **1:19** Katik mañamık ga bumbale Jonin, wun Sakaraia galavale avitkik fak toneve. Luk 1.8-25 wutve.

*Jisasilin yetik yakakatik sulak sañjaeve
(Luk 4.31-37)*

²¹ De, Jisasilin wokok gunjundandi Kaperneam galavale watikik njimeve. Njimevekandi, de, Yisi Tonimbale Valundi*Sa Wamik* njini lolo mfititi mfititi sivitali Jisasilin.
²² De, katik watikile balañjun wokok mfititiwale wulu biimbii bikik kumbañgin yikali yikali kambekeve. Wun Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjulungo* ava sivitve. Wun gasak pitikie wulukok wakiningo sivitali.

²³ De, yetik naikik vandi yetik avit in toneve katik Sa Wamik. Yetik sulak yakakatikin wunutuk dundumiive toneve. ²⁴ Kapendi wun kavik joñ galaveve, “Jisas, du Nasaletile avit. Din gitik we pavañga pave yinjima, ñetik? Din ñe yakai yakai ga tonmañga pave yinjimala? Njin du junava. Du Gotkik anafawali.”

²⁵ Kape Jisasilin wunu apikakambeve. Wun kavik galaveve, “Manzik valambe! Wunu valambe dalañjime!” ²⁶ De, katik sulak yakakatikin katik avit ga nanambevekandi towok ga joñovekandi wunu valambe njimeve.

²⁷ De, balañju wofopkik kumbañgin kambekeve. Valan busuak kavik siviñeve, “Kasik gitik we? Kunju wulu sivitva, wun. Wokok manzikin pitikie. Kapendi sulak yakakalen wokok manzik biiye pava.” ²⁸ De, afindafinda katik wun paveve wulu Galilitile mita mita wofop njimeve.

*Jisasilin Pitakik wuñañi mfakambewi malikivendi anafak ga toneve
(Matyu 8.14-15 na Luk 4.38-39)*

29 Valan Sa Wami* salavevekandi Jisasilin Saimondi Andrukik mfotok njimeve, Jemsindi Jondi. **30** De, Saimonkik wuñañilin maliwi yokowi toneve safulun kukuleve. De, kape, de, valan sivileve Jisasitik, wokok mamalik. **31** De, Jisasilin wunutuk njimeve, wokok kilik mfove mfakambekevendi wokok mamalikin valambeve katik me. Kape, de, wun kambekevekandi jeñjek masiveve valatik.

*Jisasilin balañju sakimbañ anafu ga toneve
(Matyu 8.16-17 na Luk 4.40-41)*

32 Yisi Tonimbale Valin* balakevendi, katik mfunum, valin mfatinimbevendi, katik watikile balañjun Jisasitik malanjive maliwale balañju wofop, sulak yakakale dundumiyyeve balañju wokok. **33** De, katik watikile balañju wofopin katik mfotok lova salava pavale mai mfakunguñmi toneve. **34** Kapendi Jisasilin mamalu mamalu maliwale balañju wusandan anafak ga tonevekandi sulak yakakale wusandan sañjañeve. Kavila sulak yakalen Jisas juñaveve. Kape wun sulak yakakale kavik apikakambeve, “Ben wulu sivitvandu.”

*Jisasilin Galiliti njimeve
(Luk 4.42-44)*

35 De, watvit, gasak wukan vañ, Jisasilin kambewi yetik balañju miñakik mitik njime kukuñeve. **36** De, Saimonin wunundi wakan toneve balañjundi njime mamfoveve, Jisas. **37** Mamfovilevekandi kavik galaveve, “Wofopin du mamfova!” **38** De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “De, amban yila vevekatik

tonmale watatik njimama, njin Gotkik wulu sivitvanja. Njin katik juñjuñamandi yinjimeve.”
39 Kapekandi wun Galilitile mita mita wofop njimeve. Njimevekandi Sa Wumbi* kumbangiti njini loveve. Lovevekandi Gotkik wulu sivilevekandi sulak yakakale sañjanjeve.

*Jisasilin yetik andivili safu jivale mamalikiye
 avit anafak ga toneve*
(Matyu 8.1-4 na Luk 5.12-16)

40 De, yetik andivili safu jivali mamalikiye balañjikin Jisasitik njime gamburgi mfaiyimutve apititlevekandi kavik galambalambaneve, “Din njunu anafak ga tonmanja pave miliwalen, din balakapa.”

41 De, Jisasilin wunu balambanevekandi kilik mandivevekandi wunutuk kavik galaveve, “Njin kavik miliwa. Din anafak tonme.” **42** De, kepat katik andivili safu jivale mamalikin wunu valambeve, kape wun anafak toneve.
43 De, Jisasilin wunu apisukuve towok galaveve,
44 “Din waingeve. Din kavila wulu sivitvandu yetik balañjiktik. Kape dalanjime dakik safu apikasilmfu Gotkik Gasak Wamile Wakundutuk*. De, Mosesilin* anañ anañ bikik anañkik wunjgasutuk galaveve yila lua masivanja kasik mamalik maliwale balañjukok sulakin anafak ga tonmangapale. Din kavila lua malañmi masive kavila wakundutuk yila balañjutuk ga wutve junavańga.”

45 Kape katik avitín njime galaveve balañju wofoptik. Kavila wulu mita mitatik njime galaveve, wun. Kape Jisasilin yetik watik avik

ŋime lovapa, sipalati. Wun muñuŋgumbaŋjik tonevendi mīta mītatīle balaŋjun wunutuk ŋimeve.

2

*Jisasilin yetik
kiliandi gaminji yakakalekik balaŋjik
mfapindimbe anafak ga toneve
(Matyu 9.1-8 na Luk 5.17-26)*

¹ De, muñuŋgubaŋñi tonevekandi Jisasilin Kaperneamik yika ŋimeve. Kapendi yila balaŋjun sivileve, “Jisasilin wokok mfotok tonma.” ² Biyevekandi balaŋjun wusandanjin wokok mfotok yinjimeve. Kapekandi balaŋju sakimbaŋ vanjin gifutupeve. Mfoton apimomowendi yilan mfot lova salava pavale mai makolowove. Kape, de, Jisasilin valatik Gotkik wulu sivileve.

³ De, valan yetik kiliandi gaminjin ŋingineve balaŋjik Jisasitik malaŋive. Yila balaŋju angataseneñ wunu palasakik suwi malaŋive. ⁴ Malaŋivekandi ta wuleve, mfoton apimomowove. Ta wulevekandi vaviki kive mfot wunambinik vanjile ŋisemik malaŋkiveve. Malaŋkivevekandi Jisasilin toneve mit wofop wofop yetik kutak mfamandaneve valan. Mfamandanevekandi mfot kumbaŋjik palasaktiiliaka apikukuwo ga bumbeve.

⁵ De, Jisasilin kavik wuleve, bīkik juñjuŋjamalın kavik toneve, “Jisasikik pitikin gasak kasik balaŋjik anafak paviliyapa.” Wulevekandi wun kavik galaveve, “Nakik

wufaka, ḥin dakik yaka wulu dakik safutuk mandive ka sivilapayi. ḅin anañ valambale.”

⁶ De, yila Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun* yisiwi toneve Jisasindi. Valan bikik kumbañgiti kavik juñaveve, ⁷ “Kasik balañjikin wun kavik aipandi sivitva? Wun wokok wuñ ḥaikik malañkiva. Wun kavik juñava, wun Gotoñgo tonma! Gotin wun wusuak ḥaikik pava kavik, balañjukok yaka wulu valamba.

⁸ Kavila Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun kavik juñavevendi, de, kepat Jisasilin wokoki bikik juñjunjamavi wuleve. Kapekandi wun valatik kavik galaveve, “Ben bikik kumbañgiti kavik aipandi juñava? ⁹ Kasik kiliandi gamburgin siñgineve balañjiktik avik sivilapa, ḅin? Kavik waingeve sivilapati, ‘ጀin dakik yaka wulu dakik safutuk mandive ka sivilapayi. ḅin anañ valambale.’ Kavik waingeve sivilapati, ‘Din kambewi, dakik palasak yive dalañime.’ ¹⁰ Kape ḅin be apikakalayapa, Balañjikik Fakin yaka wulu valambeñgapale pítikin kasik mañjikatik tonma.”

Kavik sivilevekandi wun kavila Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañju valambevekandi katik kiliandi gamburgin siñgineve balañjik wulevekandi kavik galaveve, ¹¹ “ጀin dutuk sivitva, kambewi, dakik palasak yive, mfotok dalañime.”

¹² Kapekandi katik avitín kambekevekandi wokok palasak yive salaveve, balañju wofopkik sipalati. Kapekandi bikik kumbañgini kambekevendi valan Got apikileve. Valan kavik

galaveve, “Anañ amban kavik tonmale wulu ava wutve.”

*Jisasilin Livai galaveve
(Matyu 9.9-13 na Luk 5.27-32)*

¹³ De, Jisasilin yika njimeve mañamguan vevekatik. Njimevendi balañju wofopin yinjy yinjy makolokilali wunutuk. Kapendi wun valatik yikali yikali mfittitiwi sivileve. ¹⁴ De, wun njimevekandi wuleve, Livai galavale avit. Wun Alfius galavale avitkik fak. Livaisin yisiwi toneve yetik takis yivançgapale mfotok. Jisasilin wunutuk kavik galaveve, “Nunu vañjenme njime!” Kape, de, Livaisin kambekevekandi Jisas vañjenme njimeve.

¹⁵ De, Jisasilin Livaikik mfotok njimevekandi yisiwi jeñjek jiveve. Takis yivançgapale balañju gasakamananđi yaka wulu pavale balañju gasakamananđin yisiwi toneve, Jisasindi wokok gunjundandi wakan. Vala wusandañin Jisas vañjeneve.

¹⁶ De, yila Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañju*, valan Farisitile* autu toneve, valan wuleve Jisasilin yisiwi jeñjek jiveve yila yaka wulu pavale balañjundi yila takis yivançgapale balañjundi. Kapekandi valan wokok gunjundatik kavik kombiiyeve, “Takis yivançgapale balañjundi yaka wulu pavale balañjundi Jisasilin jeñjek aipanga jiva?”

¹⁷ De, Jisasilin kavik biiyevekandi valatik kavik galaveve, “Anafak tonmale balañjun doktatik ka njimi. Kayi. Maliwale balañjun ñaikik doktatik njima. Miñakavik ñin anafak wulu

pavale balañju joñmi ga yinjimañga ava yinjime. Kayi. Njin yaka wulu pavale balañju joñmañga yinjimeve.”

*Jisasilin jeñjek kakambale wulu sivileve
(Matyu 9.14-17 na Luk 5.33-39)*

18 De, yila valundi Jonkik gungundandi Farisitiile* autun jeñjek wofop kakambeve. Ava jive. Kape, de, yila balañjun Jisasitik njime kavik kombiiyeve, “Jonkik gungundandi Farisitiile autukik gungundan jeñjek kakamba. Ka jivi. Kape dakik gungundan jeñjek ka kakambi. Valan jeñjek jiva. Aipanja jiva?”

19 De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Me yi-vapale vitik njimale balañjun jeñjek kakambala, katik me yi-vapale avitin valandi tonma? Kayi. Wun valandi tonmalen valan jeñjek ka kakambi.
20 Pindañ yila balañjun katik avit malanjapa. Katik vandi valan jeñjek kakambapa.”

21 De, Jisasilin yila wulu kavik galaveve, “Yila balañjun yetik anikik watañ yindan yive yetik pilik watanile guan mfindiñmalen, wun pindañ andakambindi mfapetañmi pilik watan ga pitiwíkapa. Pitiwikakandi katik guanin gasak tonapa. Kapekandi balañjun kavik ka pavi.”

22 De, Jisasilin yila wulu kavik galaveve, “De, balañjun anikik wain mañam yañjik jak mfisakik ka fulapayi.* Kavik pavalen wun gifimbe kivakandi pitiwíki wain mañamin salave

* **2:22** Anañ valan kavik paveve, valan yetik jak mfisak yivevekandi yika mfidiñevekandi wain mañam suwove.

sakapa. Kape jak mfisakin yakakatik tonapa. Kayi. Anikik wain anikik jak mfisakik fulapa.”

*Jisasilin Yisi Tonimbale Vakik wulu sivileve
(Matyu 12.1-8 na Luk 6.1-5)*

²³ De, yetik Yisi Tonimbale Vandi* Jisasilin yetik wit mandivale balam kumbanik njimeve. Wunundi wakan njimeve wokok gungundan wit mavi vekeve. ²⁴ De, yila Farisitile* autun wunutuk kavik galaveve, “Valan kakambale wulu Yisi Tonimbale Vandi aipandi pava?”

²⁵ Jisasilin valatik kavik sivileve, “Devitin anañ paveve wulu moleve anañ anañ, yetik balañjikin. Ben katik momotva ava wuleka? Wunundi yila balañjun yatañgin gunajan toneve. Valan jeñjekin miñakik. ²⁶ Katik vandi Apiatalin Gotkik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin* toneve. Devitin*Gasak Wamik* njimevekandi katik Gotkik makitik mandivale bret jiveve. Katik Gasak Wamile Wakundun busuak ñaikik jivale bret. Yila balañjun ka jivi, kakamba. Kape Devitin jive masiveve wunundi wakan njimeve balañjutuk.”

²⁷ Jisasilin kavila Farisitile aututik kavik sivileve, “Gotin Yisi Tonimbale Va mandiveve balañju anafak ga tonmanga. Kape Gotin balañju ava mandive Yisi Tonimbale Va anafak ga tonmanga. ²⁸ Miyakavik Balañjikik Fakin* Yisi Tonimbale Vakik Gasak Wakin tonma.”

3

*Jisasilin Yisi Tonimbale Vandi
yetik avitkik kilik anafak ga toneve
(Matyu 12.9-14 na Luk 6.6-11)*

¹ De, Jisasilin yetik Sa Wamik* yika loveve. Lovevekandi ḡaikik kilik sisinqilifukik avitìn toneve, katik Sa Wamik. ² Katik Sa Wam kumbanjile balañjun Jisas wutve jileve. Wun katik avit anafak ga tonapati Yisi Tonimbale Vandi. Kavik pavalen valan wulu mandive sivitvañga junaveve wunutuk.

³ De, Jisasilin katik kilik sisinqilifukik avitik galaveve, “Din kaipatik ḡime.” ⁴ Jisasilin valatik kavik kombiiyeve, “Yisi Tonimbale Vandi ala wulu kakamba, ala wulu anafak tonma? Wulu anafu pavati, yaka wulu pavati? Balañju anafak ga tonmati, balañju matve ga siñginmati?”

Kape valan wulu ava sivitve. ⁵ De, Jisasilin vala jitve vanj jilevekandi wokok kumbanjin akalakeve. Bikik kumbanjin yakakale toneve. De, Jisasilin wokok kumbanjin akalakeve. De, wun katik avitik sivileve, “Din dakik kilik apipiliñjiwi.” De, Wun wokok kilik apipiliñjiwevekandi anafak toneve.

⁶ Sa Wami salavevekandi kavila Farisitile* autun Herotkik* autundi mfakuñgumove, Jisas ga siñginmañgapale wulu ginambeve.

*Balañju gasakamanaj mañamguan vevekatik
mfakuñguñove
(Luk 6.17-19)*

⁷ De, Jisasilin wokok gunjundandi Galili mañamguanik ḡimeve. Distrik Galilitile

balañjun wusandañ wakan ñimeve. Distrik Jutatile balañjun wakan,⁸ siti Jerusalemile balañjun wakan, distrik Idumeatile balañjun wakan, manjamguan Jordan aŋgindanjiile balañjun wakan ñimeve. Siti Tair vevekatilendi siti Saidon vevekatile balañju wusandañin wakan ñimeve. Valan wokok wun paveve papava biiyevekandi wunutuk ñimeve.

⁹ Jisasilin wokok gungundatik galaveve yetik bali vevekatik malañmi mandivanja, kavila balañju wusandañin wunu towok gifutupandu. ¹⁰ Wun balañju wusandañ anafak ga toneve, kapendi maliwale balañju wofopin wunu gifutupeve, wunu mfovaŋga. ¹¹ De, balañjutuk mamalik masivale sulak yakakale, valan Jisas wulevekandi, valan Jisasikik makitik kumu filekevekandi kavik joñmi galaveve, “Du Gotkik Fak.” ¹² Jisasilin apikakambe sivileve, “Ben ñunu sivitve masivandu.”

Jisasilin 12 autu akakalawove Aposel ga tonmaŋga

(Matyu 10.1-4 na Luk 6.12-16)

¹³ De, Jisasilin lamik kivevekandi, wun milikiive balañju wun kañinjive. Kapendi valan wunutuk ñimeve. ¹⁴ Wun 12 autu akakalayeve wunundi wakan tonmakandi apisukuvanja Gotkik wulu sivitvakandi ¹⁵ sulak yakakale sañjañmaŋgapale piñik yivanja.

¹⁶ Kavila 12 autukok wuja kavik tonma: Saimon, Jisasilin yetik wuj galaveve, Pita. ¹⁷ Sepetikik fak Jemsindi wokok wufaka Jon. Kavila alawiñ wun yetik wuj kavik galaveve,

Boanerges. Ambikik balañdi katik wuñkik asik kavik galava, bambalandunjunjo fu. ¹⁸ Yila balañju Andrundi Filipti Bartolomyundi Matyundi Tomasindi yetik Jems, Alfiusikik fakti Tatiusindi yetik Saimon, Selotile* balañjikti ¹⁹ Jutas Iskariot. Jutasilin mamatutuk Jisas kindiñmi suwapale fak.

Yila balañjun galaveve

*Jisasilin Belsepulkik pítiki wokok wulu paveve
(Matyu 12.24-32 na Luk 11.14-23 na 12.10)*

²⁰ De, Jisasilin wokok mfotok ñimeve. Ñimevendi balañju wusandañin yika wunutuk ñimeve mfakuñguñove. Kapendi wun wokok gungundandi jeñjek akafayi jivapa? ²¹ De, kavik biiyevekandi wokok ñiñandi jañasan wunutuk yinjimeve, wunu wuwañga. Valan kavik galaveve, “Wun nanambakandi tonma, kaukatik.”

²² De, yila Jerusalemile Gotkik Wulu Kum-baňgikik Balañjun* wunutuk ñimeve. Valan kavik galaveve, “Katik Belsepul galavale sulak yakakatikin wokok kumbaňik tonma. Kapekandi wun katik sulak yakakalekik gasak wakinkik pítiki yila sulak yakakale sañjañmi.”

²³ De, Jisasilin vala yinjimañga galaveve. Yinjimevendi wun apíkamule wulu kavik sivileve, “Satanin* Satan avik sañjañapa? ²⁴ Naikik lomin giñgani mativavilevekandi yipatili balañjun yipatili balañjundi min ñilik tonma, kavik pavalen katik lomin anafak ka

* **3:18** Watik gaveka. Yila balañjun kavik galava, kavila Selotile balañjun Romile gavman valambañga milikeve.

tonapayi. ²⁵ De, ḡaikik mfotile balañjun min ḡılık tonmalen valan anafak ka tonapayi. ²⁶ De, Satanın wokok guñgundandi giñgani mativavili min ḡiliwalen, valan ka sambitve tonapayi. Wun miñakik tonapa.

²⁷ De, yetik fumafumin katik gasak pitiķie balañjikik mfotok yatañgin ka lovapayı, lua fombanja. Wun wandefaka kiliwi balawi, lovama, lua fombanja pave.

²⁸ Nín betik wulu vanju galava, balañjun Gotkik wulu anafu yive suwindi, Gotin kavila balañjukok yaka wulundi Got maiyawale wulu bikik safumbatik ka mandive sivilapayı. Valambapa. ²⁹ Kape yetik balañjikin Gotkik Sulak maiyawalen, Gotin katik yakakatik wulu ka valambapayı. Wokok yaka wulu valu valu tonñimama.”

³⁰ Kavila Gotkik Wulu Kumbanjikik Balañjun anañ kavik sivileve, “Wun wokok kumbanjik yetik sulak yakakatikin tonma.” Kapendi Jisasilin kavila wulu sivileve.

*Jisasikik womendi wufakali nanafat?
(Matyu 12.46-50 na Luk 8.19-21)*

³¹ De, Jisasikik womendi wufakalin yinjimevekandi tataŋatik sambilevekandi yetik balañjik apisukuveve Jisas ga salavanja pave.

³² Balañju sakimbanjin wunundi yisiwi toneve. Valan wunutuk sivileve, “Dakik womendi wufakali tatangatik tonma. Valan du salavanja galava.” ³³ De, Jisasilin kavik kombiiyeve, “Nakik womendi wufakali nanimba?” ³⁴ Wun kavila wunundi yisiwi toneve balañju joloñevekandi

kavik galaveve, “Nakik womeandundi wufakalin kavila. ³⁵ Gotkik wulu pavale balañjun ḥakik wufaka, ḥakik sami, ḥakik wome tonma.”

4

Jisasılıñ balamik jeñjek mandıvañgapale wulu apíkamule sivileve

(Matyu 13.1-9 na Luk 8.4-8)

¹ De, balañju gasakamanan Jisasitik yıka ḥime mfakunjuñove mfanik, kapendi Jisasılıñ wulu mfítitiwi sivileve Galili mañamguan avaki. Kape, de, wun balinik valape yisiwove mañamguanik. De, wofopin siñasin mokalowove. ² Wun yila wulu gasakamanan apíkamule sivileve, valatik.

De, kavik mfítitiwi sivileve, ³ “De, biiye. Yetik avitín wit mavi mandiveven masoñimeve, wokok balamik. ⁴ De, wun miyakavik masoñimevendi yila wit mavi masi kumuwovendi wañan ḥime jiveve. ⁵ De, yila wit mavi yetik mindimin vilekik toneve mañjikatik kumuwove. Gasakamanan mañju miñakik mitik kumuwove. Kape, de, valan kepat pambi takeve. ⁶ Takevekandi valin sikapavendi kepat aliyeve. Simbilin waingeve ava bumbe, kape aliyeve. ⁷ De, yila wit mavi yisakik wulakin giñganik kumuwove, kapendi katik wulakinin vaiyendonevendi kavila witin ava loñmi. ⁸ De, yila wit mavin mañjika anafakik kumuwove. Kapekandi kambewi gasak tonevekandi yila ḥaikik ḥaikikin 30 loñeve, yila ḥaikik ḥaikikin 60 loñeve, yila ḥaikik ḥaikikin 100 loñeve. Wofopin miyakavik

lonjeve.”⁹ Kapekandi wun kavik sivileve, “Tuan-dukok balañjik mīkinim biiyançgale.”

*Jisasilin aipandi apikamule wulu sivileve
(Matyu 13.10-17 na Luk 8.9-10)*

¹⁰ Jisasilin wokok gunjundandi ɳaikik yiqa tonevendi, yila wunundi wokok 12 gunjundandi toneve balañjun wunutuk kavila apikamule sivileve wulu kombiiyeve. ¹¹ Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben yivale Gotkik lomile fombale wulu, kape yila balañjun ava yive. Apikamule sivitvale wulu katik ɳaikik biiya, valan. ¹² Kapekandi valan yatañgin jiñjit tonma, kape ka wuti. Yatañgin biiimbii tonma, kape ka junjavi. Valan kavik pavalen junjunjamavi anafak yivakandi Gotin bikik wulu yakakale bikik sa-fumbatik mandive ka sivilapayi. Valambapa. Kape kavik ka pavi, valan.”

*Jisasilin katik wit mavikik wulukik asik sivileve
(Matyu 13.18-23 na Luk 8.11-15)*

¹³ De, Jisasilin kavik kombiiyeve, “Ben kasik apikamule sivitvale wulukik asik ka junjavala? Ben apikamule sivitvale wulu wofopkik asik avik junjavapa? ¹⁴ Katik wit mavi mandivale avitín wun Gotkik wulu mandiva. ¹⁵ Katik masi kumuwole wit mavi kavik tonma, Gotkik wulu sivitvale mitik yila balañjun wokok wulu biiya, kape Satanın afindafında njime diwa, katik valan biiyale wulu. ¹⁶ De, miñakavik, kavila wit mavin yetik mindim vilekik tonmale mañjikatik kumuwa. Valan kavik tonma, yila balañjun Gotkik wulu biiyakandi afindafında

yive vavalawa. ¹⁷ Kape valan simbili miñakik bikiik kumbañgitik. Nasuak ḥasuak tonmale yila balañjun Gotkik wulu gilipakandi valatik yikali yikali yaka wulu pavandi valan Gotkik wulu valamba, kepat. ¹⁸ De, miñakavik, kavila wit mavin yisakik wulakindakik mitik kumuwa. Valan kavik tonma, yila balañjun Gotkik wulu biiya. ¹⁹ Kape valan mañjikatile wulu wulu wofop towok junjava. Moni pipiwandi yila lua yivan̄ga miliwa. Kavila wulun wofop Gotkik mañgik vaiyendoñmandi ka loñmi. ²⁰ De, miñakavik, yila wit mavin mañjika anafakik kumuwa. Valan kavik tonma, yila balañjun Gotkik wulu biiye yive mfovakandi loñmi, yila ḥaikik ḥaikikin 30 loñma, yila ḥaikik ḥaikikin 60 loñma, yila ḥaikik ḥaikikin 100 loñma.”

*Jisasilin min gisakaivanga ka galavi
(Luk 8.16-18)*

²¹ De, Jisasilin kavi kombiiyeve, “Ben yisi tonmañgapale min giniñgindi timbala? Kayi. Ben katik min mambat lolomik mandivala? Kayi. Ben mambat vilekik mandivala? Ye! ²² Anañ gisakaivale wulu wofopin wulapa. Anañ fombe tonmale wulu tatañgatik tonapa. ²³ Tuandukok balañjik mikinim biiyangale.”

²⁴ Jisasilin valatik kavik sivileve, “Ben biiyale mañgik, ben mfove. Ben atik siñgak masivalen Gotin betik katik ḥaikik siñgak masivapa. Kape Gotin betik yila wusandan̄ masivapa. ²⁵ Yetik balañjikin yila lua tonmalen, Gotin yika yila lua masivapa wunutuk. Yetik balañjikin lua miñakik

tonmalen, wunutuk tonmale lua wokok, Gotin yivapa.”

Jisasilin katik wit mavin pambi tawale wulu apikamule sivileve

²⁶ De, Jisasilin kavik sivileve, “Gotkik lomin kavikiŋgo tonma, ḷaikik balañjikin wit mavi balamik mandiveve. ²⁷ De, wun wukanda ñemjilalilekandi vasisu pañilali, kape kavila valundi pambi tawi apikikiva, kape katik balañjikin katik apikikivale wulu ka juŋavi. ²⁸ De, katik mañjikalın woven ga tawi pambi, de, pindan duŋmati loŋmakandi, de, pindan vaŋ wokok mavi loŋeve. ²⁹ De, kavila witin alivakandi siŋginma, kape balam waŋin ḷima, yivanja pave. Wokok jeŋjekin balawale.”

Jisasilin mastet galavale muŋkik wulu apikamule sivileve

(Matyu 13.31-32 na Luk 13.18-19)

³⁰ De, Jisasilin kavik sivileve, “Gotkik lomin gitik woseŋgo tonma? Amban gitik wulu apikamule sivilapa? ³¹ Wun muŋ mastet mavin go tonma. Katik mañjikatik mandivale, wun vivitka vanj tonma. Yila mavi wofopin gasak. ³² Kape wunu mandive kambekuakile gasak vanj, wokok yila gasak gu miliyanjale, kapendi yila waŋan muaña kawale wokok dindingatik.”

Jisasilin apikamule wulu sivileve

(Matyu 13.34-35)

³³ De, Jisasilin yila kavik tonmale wulu wusandan̄ valatik apikamule sivileve, bikik

juñjuñamatile gikilikik. ³⁴ Wun vala wofopti tonevekandi apikamule wulu ḡaikik sivileve. Kape wun wokok guñgundandi ḡaikindi tonevekandi, wun wokok wulu wofop matisivanjmi sivileve.

*Jisasilin galavevendi vivilimin valambeve
(Matyu 8.23-27 na Luk 8.22-25)*

³⁵ De, katik vanile mfunum, valin mfatindimbevendi, Jisasilin wokok guñgundatik sivileve, “Amban aŋgindanjk govapa.” ³⁶ De, valan katik mfakuŋguŋeve mfa valambe ḡimeve. De, Jisasilin wandefaka balinik valape yisi mfititiwi sivileve. Kapekandi valan wakan valapevekandi ḡimeve. Yila baliŋan wakan ḡimeve, wunundi.

³⁷ De, gasak vivilimin ḡimandi pukapukalın gasak vanjin kambekevendi balilin maŋam mfuleve. Gasak maŋam mfulevendi ḡiliwaŋga pave. ³⁸ Jisasilin fufu kalaŋmi fop mandive ḡembeve vimbati. Kape valan wunu matimfemfembe sivileve, “Watpalaŋ, din sawulu junjavala, amban siŋginapa!”

³⁹ Kapendi Jisasilin kambekuakave vivilim apivawi galavevekandi maŋam wokok kavik, galaveve, “Balawi! Biam tonme!” Kape, de, vivilimin miňakik, biam toneve maŋamin. ⁴⁰ Jisasilin wokok guñgundatik kavik sivileve, “Ben aipandi valaiva? Ben Gotkik wulu ava yive suwoka?”

⁴¹ De, valan towok valaiveve. Valan bisak sivileve, “Wun nanafat? Wun galavandi vivilimndi maŋamin wokok maŋik biiye pava.”

5

*Jisasilin yetik balañjikik dundumiivale
sulak yakakatik sañjaeve
(Matyu 8.28-34 na Luk 8.26-39)*

¹ De, Jisasilin wokok gungundandi mañamguan aŋgindanjin goveve, katik Gerasa galavale mitik. ² Govevekandi balini alikivevendi, de, kepat yetik sulak yakakale dundumiivale balañjikin gumbiti salave ɳimeve, Jisasitik. ³ Katik balañjikin gumbitik tonñilali. Yila balañjun wunu ta kiliikeve. Senin ava balawi. ⁴ Valan anañ yikali yikali sendi gamburgindi kilia kiliikeve. Kape wun kiliatile sen gipitiikevekandi gamburgitile wokok gipitiwi pata pata ga kumuwove. De, balañju wofopin piñan miñakik wunu wuwangapale. ⁵ Vasisu wukanda wun gumbitik toneve, kape lambitik. Towok kolekilalilekandi wovene wovene wokok safu mapipiliikeve, mundumundi.

⁶ Wun Jisas ganaingatik wulepakavekandi Jisasitik janevekandi makiye danji vandamfufu amandepewi bakti mañjikatik tañmi toneve. ⁷⁻⁸ De, Jisasilin wunutuk sivileve, “Kasik sulak yakakatik, din wunu valambe!” De, katik balañjikin gasak piñkti joñmi sivileve, “Jisas, du Gotkik fak. Goton wusuak ɳaikik tonma, Gasak Wakın. Din ɳunutuk gitik papa? Njin dutuk Gotkik wuñdi aŋgeleñmi sivitva, din ɳunu yakai yakai pavandu.”

⁹ De, Jisasilin wunutuk kombiiyeye, “Dakik wuñin nani?”

De, wun Jisasitik sivileve, “Nakik wuñin Kamaj. Ñen gasakamanan.” ¹⁰ Wun Jisas towok galambalambaneve vala sañjañmi yetik mitik ga ñimandu.

¹¹ De, vevekatik yetik lamik yila vilun sakimbanjin jitoneve. ¹² Kavila suluñ galambalambanme sivileve, “Ñe kavila vilutuk apisukuve. Ñe valatik ga love.” ¹³ Kape Jisasilin apisukuve ga ñime loveve. De, valan katik balañjik valambe salavevekandi vilutuk lovevendi kavila vilu wofopin kambilimik jañ bumbe ñiliikeve mañamguanik. De, 2000-ingó ñiliwove.

¹⁴ Kape, de, kavila vilu mañiñiveve balañjun miłevekandi sivileve, già watikile balañjundi kaukatile balañjutuk. Kape, de, valan wofopin salaveve wulanja, katik paveve wulu, gitik wulu. ¹⁵ De, valan Jisasitik ñimevekandi katik kamañ sulu dundumiivale balañjik wuleve. Wun watañ kiliwi Jisasindi yositoneve. Wokok junjuñjamalın tukuakeve, kapendi kavila balañjun valaiveve. ¹⁶ Kavila wutvale balañjun Jisasilin pavale wulu yila balañjutuk sivileve, katik sulak yakakatik dundumiiveve balañjik wulundi katik vilukik wulu sivileve, valan. ¹⁷ De, kavila balañjun galambalambaneve Jisasilin bikik mañjika valambe ñimañga.

¹⁸ Jisasilin balinik valapanga pavevendi katik sulak yakakale dundumiivale avitin wakan ñimañga galambalambaneve Jisasitik. ¹⁹ Kape Jisasilin wunu kavik anjeleñmi sivileve, “Din dakik mfotok dalanjime, dakik balañjutuk sivitvañga kasik Gasak Wakinin du balambanme

pavale wulu.” ²⁰ Kape, de, katik avitín valambe njíme sivileve Dekapolis galavale distrikile balañjutuk. Wun Jisasílin wunutuk pavale wulu sivileve, kapendi balañju wofopkík kumbanjin kambekeve.

Jisasílin yetik siŋginmale alepti maliwale me anafak ga toneve

(Matyu 9.18-26 na Luk 8.40-56)

²¹ De, Jisasílin ýika angíndaník gove alikívevendi balañju wusandanjin wunutuk mfakuŋguŋove maŋamguan vevekatik. ²² De, yetik Sa Wamile* Jairus galavale gasak avitín Jisasítik njímeve. Jisas wulevekandi katik avitín Jisasíkík gamburgi mitík njíme mfaiyimítve apítitilevekandi ²³ galambalambanme kavík galaveve, “Nakík alepín siŋginmaŋga pava. Dín njíme kílik mandívanga. Kavík pavalen wun anafak tonapa, ka siŋginapayi.” ²⁴ De, Jisasílin wunundi njímeve.

Gasakamaŋaŋ balañjun wakan njíme wunu gifutupe njímeve. ²⁵ De, ñaikík melin wakan njímeve. Wun 12 yia yila valu wusandan ambala towok kakílali. ²⁶ Katik melin gasakamaŋa doktalutuk ta ñílali. Kape valan wunu towok ga akalakeve kape wun wokok gasakamaŋa moni vala ta wusuwi valambeve. Kape wokok mamalíkin ava valambe. Avan. Ýika gasak toneve.

²⁷ Katik melin Jisasíkík wulu biiyeve kapekandi gasakamaŋaŋ balañju giŋgani yinjímeve Jisas píndaŋi. Yinjímevekandi wun Jisasíkík wataŋ matíviviňjeve. ²⁸ Wun wokoki sivileve, “Nín wokok wataŋ matíviviňjímalen, njín anafak

tonapa, yika.” ²⁹ De, kepat, wokok ambala matitikaleve. Wun juñaveve wokok mamalikin wunu valambeve.

³⁰ De, kepat, Jisasilin kavik juñaveve yila pitikin wunu valambe salaveve. Kapekandi, matiyokolowi sivileve, “Nakik watan nan mativiviñjma?”

³¹ De, wokok guñgundan wunutuk sivileve, “Balañjun gasakamanan du gifutupa. Din aipandi galava, ‘Nunu nan mativiviñjma?’ ”

³² Kape Jisasilin joloñeve wunu mativiviñjene balañjik wulañga.

³³ De, katik melin valaive pipikeve. Wun juñaveve, wokok mamalikin wunu valambeve. Kapekandi Jisasicik makitik gaminji mfaiyimitve apititilevekandi wulu vañu sivileve. Wun wokok wulu wofop sivileve.

³⁴ De, Jisasilin wunutuk sivileve, “Nakik sami, din kavik juñava, ñin dakik mamalik ga apitandañmangapale pitikin tonma. Katik juñjuñamandi mamalik valambale, din. Din anafak dalañ juñanjime. Din dakik mamalikin yika ka yivapayi.”

³⁵ Valan kamfu sıvit tonevekatik, katik bikik Sa Wamile gasak avitkik mfotile yetik avitin ñime sivileve, “Dakik alepin anañ siñginmale. Watpalan gitik pañga malañmaña? Ga tonme.”

³⁶ De, Jisasilin bikik wulu biiyulu gilipeve. Wun katik bikik Sa Wamile gasak avitkik kavik sivileve, “Valaivandu. Nakik wulu yive suwi.”

³⁷ De, wun balañju wofop angilenevekandi wun aliluanquan balañju ñaikik malanjeve, Pitandi Jemsindi Jon, Jemsikik wufaka, kavila

aliluañguan ḡaikindi wakan ḡimeve. ³⁸ De, valan katik wamile gasak avitkik mphotok ḡimevekandi, Jisasilin kavik wuleve, yila balañjun jipala salaveve, kape yila balañjun towok yekeve. De, gasak dindingit paveve, valan. ³⁹ De, Jisasilin lovevekandi sivileve, “Ben aipandi gasak dindingit pandi pandi yewi? Wun ava siŋginme. Wun ñemba.” ⁴⁰ Kape valan wunu sekeve.

De, wun vala wofop tataŋgatik sañjaeve. Sañjaevekandi katik alepkik womendi waŋdi wokok wunundi ḡimeve balañjundi katik alepiñ toneve mitik loveve. ⁴¹ De, wun katik alepkik kilik mfovevekandi galaveve, “Talita kum.” Wun ambikik balañdi kavik galava, “Kasik alepat, ḡin du galava, din kambewi!”

⁴² De, kepat katik alepiñ kambekevekandi makaŋimeve. Wun 12 krismas toneve. De, kavila balañjun wutve vilaŋwika píkiliyeve, towok píkiliyeve. ⁴³ De, Jisasilin valatik towok sivileve kasik wulu yila balañjutuk sivitve masivandu. Kavik sivilevekandi yila jeñjek katik aleptik masivanja galaveve.

6

Nasaletile balañjun Jisas gilipe ambikapeve (Matyu 13.53-58 na Luk 4.16-30)

¹ De, Jisasilin katik mit valambe ḡimeve wokok watikik. Wokok guŋgundandi wakan ḡimeve. ² De, katik Yisi Tonimbale Vandi* wun Sa Wamik* love mfititi mfititi sivileve. Wulu biiyeve balañju wusandanjin píkiliye sivileve, “Kasik avitin kavila

wulu akati yivale? Katik wunutuk tonmale gasak junjuŋamalın avik tonma? Kasik avitín kaviła gasak pítikie wulu akati yivale? ³ Wun katik kilikvali. Wun Mariakik fak. Wun Jemsindi Josepindi Jutasindi Saimonkik wuŋgiak. Wokok samilu ambandi tonma.” Kavik sivilevekandi, de, bikik kumbaŋin akakalakeve, wunundi.

⁴ De, Jisasilin kavik sivileve, “Balaŋjun Gotkik maŋgik malanmı sivitvale balaŋjik akitva, kape wokok watik ɿaikik valan wunu ka akitvi, wokok ɿiŋjan wunu ka akitvi, wokok mfotile balaŋjun wunu ka akitvi.” ⁵ Kape, de, Jisasilin gasak pítikie wulu katik watikik avik pavapa? Kape wun ɿaikik ɿaikik maliwale balaŋju kilik mandivevendi apitandaŋeve. ⁶ Valan wokok wulu ava yive suwi, kapendi wun towok juŋaveve.

*Jisasilin wokok 12 gunjunda apisukuveve yila
wulu pavanya*

(Matyu 10.5-15 na Luk 9.1-6)

De, Jisasilin wokok gunjundandi wata watatik ɿilali mfítiti mfítiti sivileve. ⁷ Kape, de, wun wokok 12 gunjunda kaňiŋmíleve. Kaňiŋmílevekandi asikuveve alawiñe alawiñe Gotkik wulu sivitvanja. Wun valatik pítik masiveve sulak yakakale saňjaŋmaŋgapale. ⁸⁻⁹ Wun kavik galaveve, “Ben muŋfuti sundi safutile wataŋ ɿaikik malanmı. Kape yetik wataŋdi kaŋgaindi bretandi yila monindi malanmandu.” ¹⁰ Wun valatik galaveve, “Ben yetik watikik ɿime apisalavakandi yetik ɿaikik mfotok love tonmumfu. Ben katik mfot

valambe yetik mfotok njimandu. Kape yetik watik njimamañga pavalen, de, katik vandi katik mfot valambumfu. ¹¹ De, katik watikile balañjun be yivulu gilipakandi bikik wulu biiyulu gilipalen, de, ben vala valambe njimumfu. Kavik pavapalen ben bikik gaminjitimle mañju bimbiliñmumfu. Kavik pamfu kavila balañjun bikik yaka wulu ga juñavañgapale.”

¹² Kape, de, kavila gunjundan wata watatik njinji salavevekandi sivileve, yila balañju anafak juñjuñjama ga yivañga pave. ¹³ Valan sulak yakakale wusandan sañjanevekandi maliwale balañju gasakamananjik wel mandive anafak ga toneve.

*Herotin sivive Jonkik fop ga matipitiwove
(Matyu 14.1-12 na Luk 3.19-20 na 9.7-9)*

¹⁴ De, Herot* galavale juwutkasakin biiyeve Jisasikik wunjin gasak toneve, miña mitatik. Yila balañjun kavik galaveve, “Jon, katik balañju manjamik gañga bumbeve balañjikin, wun siningineve kape guami yika kambekevekandi yika wun Jisas tonma. Kapekandi kavila gasak pitikie wulu pava.” ¹⁵ Kape yila balañjun kavik galaveve, “Elajalin* Jisas tonma.” Kape yilan galaveve, “Wun yetik Gotkik manjik malañmi sivitvale balañjik, anañkik Gotkik manjik malañmi sivitvale balañjikinjo tonma.”

¹⁶ De, Herotin kavila wulu biiyevekandi sivileve, “Nin sivitve Jonkik fop ga matipitiikeve, kape wun guami yika kambekeve.”

¹⁷⁻¹⁸ Anañ Herotin wokok Filip galavale wufakakik Herotias galavale me vasomileve. Jonon

Herotik kavik sivileve, “Gotkik wulun kakambeve dakik wufakakik me vasomileve wulu.”

Kape, de, Herotin wokok matamatu ga njimeve Jon wuwı muñjimik suwove.

¹⁹ Kape, de, Herotiasik kumban̄ akalakilali Jondi. Wun Jon ga singinmaŋga ta sivileve.

²⁰ Herotin Jon valaiveve. Wun juŋaveve Jonon balaŋjik anafawali, Gotkik wulu ɳaikik pavale balaŋjik. Kapekandi wun Jon anafak ga tonmaŋga paveve. Jonon Gotkik wulu sivilevendi Herotin Jonkik maŋgik biiyevetandi wokok kumban̄in towok kambekeve, kape wun yikali yikali biiyan̄ga miliikeve.

²¹ De, pindan̄ Herotiasilin Jon ga singinmangapale juŋjunjama kavik yiveve. Herotin yetik gasak vit paveve wokok womelin wunu kakeve vandi. Kape katik vitik wokok wakindundi matamatkasundi Galilitile yila gasak autun yinjimeve. ²² De, Herotiasik alepin love giŋ siliiveve, kapendi Heroti wokok vitik yinjimeve balaŋjun vavalakeve. Kapekandi Herotin katik aleptik kavik sivileve, “Din miliwale lua ɳunu kombiiyumfu, ɳin masapa.”

²³ Wun galaveve, “ɳin ka galavalan̄apayi. Din gitik lua gitik lua kombiiyalen, ɳin masapa. Din ɳakik lomile yipat yivan̄ga miliwalen, ɳin giŋgani vawa dutuk yipat masapa.”

²⁴ De, katik alepin wokok wometik salave kombiiyeve, “ɳin avik galavapa?”

De, wokok womelin galaveve, “Jon, katik balaŋju maŋamik gaŋga bumbeve balaŋjik, din wokok fop kombiiyumfu.”

25 De, kepat katik alepin afindafında ɳime galaveve Herotik, “Nin kavik miliwa, katik balañju mañamik gañga bumbeve balañjik, Jon, din wokok fop kamfu kamfu anġatik suwi masive ɳunutuk.”

26 De, Herotin katik wulu biiyevekandi junjambii junjambiiyeve. Kape wun wokok anañ towok sivileve wulu junjaveve. Wun kavila vitik yinjimale balañju mimilikeve, kapekandi kavila wun sivileve wulu valambulu gilipeve. **27** De, wun yetik wunundi tonmale matamat apisukuve ga ɳimeve Jonkik fop matipitiwi yivanja. Katik matamatin muñjimik ɳimevekandi Jonkik fop matipitikeve. **28** Matipitiwevekandi anġitik suwi malañmi masiveve aleptik. De, katik alepin wokok wometik masiveve.

29 De, kavila wulu biiyevekandi Jonkik gunġundan ɳimeve Jon sisinqin yive malañmi mandiveve guamik.

*Jisasilin jeñjek 5000 aututuk masiveve
(Matyu 14.13-21 na Luk 9.10-17 na Jon 6.1-13)*

30 De, kavila Jisasilin apisukuveve 12 balañjun wunutuk yika yinjimevekandi bikkik valan paveve papavandi mfititiwi sivileve wulu Jisasitik sivileve.

31 De, balañju gasakamanajin valatik yikali yikali yinji yinjimeve, kapendi valan jeñjek avik jivapa? De, Jisasilin wokok gunġundatik kavik sivileve, “De, ɳunundi ɳime. Amban muñuŋgumbañik ɳimama, yisi wulianja.” **32** De, valan busuak ɳaikik balindi muñuŋgumbañik ɳimeve.

³³ Valan njimevendi yila balañju wusandanjin wule juñave njimeve. Wata watatile balañju wusandanjin masi jañmi njimeve, bindefop.

³⁴ De, Jisasilin alikivevekandi wuleve balañjun mfakuñguñjove mfa. Wulevekandi balambaneve. Wun kavik wuleve valan sipsip fuingo toneve, valan mañjiñjiveve balañjikin miñakik. De, wun wulu gasakamanaj mfitiñtiwi sivileve, valatik.

³⁵ Kape, de, mfunum, valin bumbevendi wokok gunjgundan Jisasitik njime sivileve, “Kaikalın muñungumbañ, de, valin bumba. ³⁶ Kavila balañju ga njime veveka mitandi watatik, bikik jeñjek ga wusuwañga.”

³⁷ Kape Jisasilin wokok gunjgundatik kavik sivileve, “Ben jeñjek masive, valatik.”

De, valan wunu kombiiyeve, “Ñen 200 valu tonapale monitile breta wusuwapala, valatik masive ga jivañga?”

³⁸ Wun valatik sivileve, “Ben breta akuanjin tonma? Wutvañga dalañime.”

Valan njime wutve balakevekandi yika yinjime sivileve, “Ñen ñaikik kilik bretandi alawiñ yesiña tonma.”

³⁹ De, Jisasilin kavila balañju wofoptik kavik galaveve, “Ben gumu gumu yisiwì, anafak vasembañik.” ⁴⁰ De, valan gumu gumu yisiwove, yilan 100 100 yisiwove, yilan 50 50 yisiwove.

⁴¹ De, Jisasilin kavila ñaikik kilik bretandi alawiñ yesiña yivevekandi fiñga matañmi wulevekandi Gotik akitve kukuñeve. Kukuñevekandi breta pitiñi masiveve wokok gunjgundatik kavila balañjutuk masivañgapale.

Pavevekandi wun kavila alawiñ yesiña pitiwi masiveve, wofoptik.

⁴² Kape, de, vala wofopin jive balakeve. ⁴³ De, valan yila yisinqalindi breta yila 12 banda yive suwi mímilesekeve. ⁴⁴ De, 5000 autun katik jeñjek jiveve.

*Jisasilin mañamguan vilekik njimeve
(Matyu 14.22-33 na Luk 6.16-21)*

⁴⁵ Jisasilin wokok gungunda balinik ga valapeve aŋgindanik govaŋga, bindefop. Wun Betsaita galavale watikik ga goveve, vala. Wun wusuak toneve, kavila yila balañju bikik mfututuk ga njimaŋga pave. ⁴⁶ De, wun kavila balañju ga njime balakevekandi yetik lamik njime kivevekandi Got kukuñmaŋga.

⁴⁷ De, katik wukan vaŋ, katik balilin mañamguan giŋganik toneve. Kape Jisas wusuak siñasinjik toneve. ⁴⁸ De, wun kavik wuleve wokok gungundan towok yikiveve, kape gasak vivilimin bikik mapalatik njimevendi ta yikiveve.

De, valitik Jisasilin njimeve mañam vileki. Wun vala valambe njimaŋga paveve, ⁴⁹ kape valan mañam veleki wunu wuleve. Kapekandi siŋgin mui juŋavevekandi kolekeve. ⁵⁰ Vala wofopin wunu wule valaiyeve. De, kepat wun valatik galaveve, “Nunu kasik. Valaivandu! Kumbaŋgi ditipata tonme.” ⁵¹ De, wun valandi balini valapevendi katik vivilimin valambeve. De, valan wutve towok mfulawikeve.

⁵² Valan katik breta masiveve wulukik asik mamañgoveve. Valan sipilavit yakakale balañju.

*Jisasilin yila maliwale balañju anafak ga toneve, Genesaretik
(Matyu 14.34-36)*

⁵³ De, Jisasilin wokok gunjundandi mañjamguan anjindanjk govevekandi Genesaret galavale mitik njime bali dñeve. ⁵⁴ Dñevekandi bali valambe alikivevendi kaviña balañjun wunu wule junjaveve. ⁵⁵ Kapekandi valan bikik mita mita wofop janjivekandi maliwale balañju yiveve. Valan palasuandi malanjeve maliwale balañju katik Jisasilin tonmale mitik anañ biyyeve, valan. ⁵⁶ De, Jisasilin njimeve mita wofop, wata wofop, già wata wofop, mia mita wofop, valan bikik maliwale balañju malajmi mfelekeve, bikik makalowale mfanik. Valan pavevekandi Jisasitik galambalambaneve wokok watañile mfumfut mativiviñiñmañga. Wokok watañile mfumfut mativiviñiñeve balañju wofopin bikik mamalun valambeve.

7

*Jisasilin galaveve
Gotin Masiveve Gonguajmali Wulun gasak van tonma
(Matyu 15.1-9)*

¹ De, yila Farisitile* autundi yila Jerusalemile Gotkik Wulu Kumbangkik Balañjun* Jisasitik mfakungunjove. ² Mfakungunjovekandi wuleve Jisasikik yila gunjundan jeñjek jiveve, kape bikik kilia yakakale, valan ava andakambe mañjamik.

³ (Kavila Farisitile balañjundi yila Jutatile balañjun wofopin bikik kilia ka andakambalen jeñjek ka jivapayi. Anañkik balañjun masiveve bikik gonguan̄mali fulakin kavik toneve. ⁴ Valan maket mandivale mfanik ɻime yiñimevekandi, yatañgin ava jive. Valan wandefaka mañjam andakambeve. Bikik gonguan̄mali wulu wusandaj miñakavik vañjeneve. Bikik wambikasundi susumundi giniñgiñe andakambeve.)*

⁵ De, kavila Farisitile balañjundi Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun Jisasitik kombiiyeve, “Dakik gunjundan aipandi anañkik balañjun masiveve gonguan̄mali fulak ava pave? Valan yatañgin jiva, kape bikik kilia yakakale, ava andakambe.”

⁶ De, Jisasilin valatik galaveve, “Ben velek mapalandi sivitvale balañju! Katik Aisaia* galavale Gotkik mañgik malañmi sivileve balañjikin bikik fulak waingeve galaveve. Anañ anañ wun kavik moleve, ‘Kavila balañjun ɻunu mañgu ɻaikiki akitva, kape bikik kumbañgin ganaiñgitik tonma. ⁷ Valan ɻunu yatañgin ta kukuñma, valan balañjukok mfititiwali wulu ɻakik wululuñgo galava.’”

⁸ Jisasilin Aisaiakik wulu kavik galavevekandi wun wusuak yika kavik galaveve, “Ben Gotin Masiveve Gonguan̄mali Fulak pindave kape balañjukok gonguan̄mali wulu pava. ⁹ Ben kavik juñava, Gotin Masiveve Gonguan̄mali Fulak valambakandi kape anañkik balañjukok gonguan̄mali fulak pava, katik anafak, a?

* ^{7:4} Valan mamalik ava juñave, valan andakan̄ga miyakik lúa danave.

¹⁰ Mosesilin* anañ anañ galaveve, ‘Dakik wanđi wome fofonombe.’ Wun miyakavik galaveve, ‘Yetik balañjikin wokok wanđi wome mongopalen, ben katik balañjik matve ga siŋginme.’ ¹¹⁻¹² Kape ben pindavakandi galava yetik balañjikin wokok womendi wanđik masivaŋgapale lua wun anañ galaveve Gotik masivaŋga, wun wokok womendi wanđik mašivandu. Kakamba. Gotkik lua. ¹³ Ben miňakavik Gotin Masiveve Gonguan̄mali Fulak valambakandi kape anaňkik balañjun betik masiveve gonguan̄mali fulak ben katik pava. Ben miňakavik pava yila wulu wusandan̄.”

*Jisasilin galaveve
kumbaňile wulun pave ga tonma
balañjik yakakatik
(Matyu 15.10-20)*

¹⁴ De, Jisasilin galaveve yila balañju wunutuk yiňa mfakunġumaŋga. Yinjimevendi wun galaveve, “Ben ḥakik wulu biiye juŋave. ¹⁵⁻¹⁶ Tatangatile yetik wosen balañjiktik lovalen katik balañjikin yakatik balañjik ka tonapayi. Kayi. Balañjikik kumbaňile wulun salavakandi, kaviла wulun katik balañjik yakatik balañjik ga tonapa.”

¹⁷ De, Jisasilin kaviла balañju valambevekandi mfitok ḥime lovevendi wokok guŋgundan wunutuk ḥime kombiiyeve katik mfititik sivileve wulu. ¹⁸ De, wun valatik kavik galaveve, “Ben wakan juŋjuŋama miňakik, a? Ben ka juŋjavai, a? Tataŋgatile yetik wosen balañjikik kumbaňjik

lovalen katik balañjikin yakatik balañjik ka tonapayi. ¹⁹ Katik wosen dau ḥaikik love salave, kape katik balañjikik juñjuñamatik ka lovapayi.”

Jisasilin kavila anañ galaveve wulu galavevendi, de, jeñjekin wofopin anafawali tonma, Gotkik makiti.†

²⁰ Jisasilin yika kavik galaveve, “Balañjikik kumbañile wulun salavakandi, kavila wulun katik balañjik yakatik balañjik ga tonapa. ²¹⁻²² Balañjukok kumbañile yila yakatik juñjuñamatiln salava. Kavila kavik tonma, mendulak fulak pava, lua fomba, balañju mat mat gañga sinqinma, wutviliwa, yaka wulu yaka wulu pamfuluwa, apipilaiva, mimilika miñakik, mfamuñjuwa, maiyawa, wovene yatañgin malañkiva, kakañgin. ²³ Kavila yaka wulun balañjikik kumbañile. Valan katik balañjik yakatik ga tonma.”

*Yetik Fonisiatiile melin junjaveve Jisasilin pitikie kapekandi wulu paveve
(Matyu 15.21-28)*

²⁴ De, Jisasilin katik watik valambe ḥimeve Tair galavale siti vevekatile mitik. Wun kaukati yetik mfotok loveve, kape wokok safulun pimbiliñmeve, kapekandi wun yila balañjun wunu wutvulu gilipeve. Kape wun avik gulipiliyapa?

²⁵ De, yetik melin, yetik sulak yakakatikin wokok aleptik dundumiiyeve. Katik melin biyyeve Jisasilin yinjimeve, kape, de, wun ḥimeve

† **7:19** Mamalukik wulu gaveka. Wokok wulu balañjikik fulak galava.

Jisasikik gaminjikitik vandamfufundi amande-pewi bakti mañjikatik mandiveve.

²⁶ Katik melin yetik wutakiwı. Wokok gonguanmali fulakin Gris galavale lomile, kape wokok wunu kaweve watikin Sairofonisia galavale distrikile.

Wun Jisasitik yinimevekandi galambalambaneve Jisasilin wokok alep dundumiyyeve sulak yakakatik sañjañmañga. ²⁷ Kape Jisasilin wunutuk galaveve, “Faklia bindefaka ga jive. Fakliakik bret yive kindutik malipakile fulakin yakatik.”

²⁸ Kape katik melin wunutuk sivileve, “Gasak Wakin, mambat lolomile kindun fakliakik jeñjek vivili jiva.”

²⁹ De, Jisasilin wunutuk kavik galaveve, “Din kavik galavandi, ñin anafak biiya, kape din dalanjime. Katik sulak yakakatikin dakik alep valambe ñima.”

³⁰ De, katik melin mfotok ñimevekandi wuleve, wokok alepin ñeñembanjik yokowi toneve. Katik sulak yakatikin anañ valambe ñimeve.

Jisasilin ñaikik tuandundi mañgik miyakik balañjik anafak ga toneve

³¹ De, Jisasilin Tair valambe ñimeve Saidon galavale distrikik. Kauka valambe ñimeve Dekapolis galavale distrikik. Kauka valambe ñimeve Galili galavale manjamguanik.

³² De, valan yetik tuandusin balañjik Jisasitik malañeve. Wokok belin giklikeve, wulu waingeve ava sivitve. Kape valan Jisasitik

galaveve wokok kilik mandivanja, katik balañjik anafak ga tonmanga.

³³ De, Jisasilin katik balañjik yive kavila yila balañjukok mit valambe njimileve. Njimilevekandi wokok kiliwavi katik balañjikik tuandutuk suwovekandi susupi tulevekandi wokok kilik katik balañjikik betik mandiveve. ³⁴ De, Jisasilin fñiga wunambin givatañmi wulevekandi, sikainjevekandi katik balañjitik galaveve, “Efata!” Katik wulu amban kavik galava, “Tikuaka!”

³⁵ De, kepat wokok tuandun tikuakevekandi wokok belin anafak tonevekandi wulu waingeve sivileve ³⁶ De, Jisasilin valatik galaveve yila balañjutuk sivitvandu, kape valan bala pindave sivileve. Wun towok apikakambe sivileve, kape valan Jisasikik mañgik yika towok bala pindave sivileve. ³⁷ Kape, de, kavila yila balañjun, bikik kumbañgin towok vanj kambekeve, kapekandi galaveve, “Wun wulu wulu wofop waingeve pava. Wun tuandusin balañju wulu ga biiya. Wun mañgik miyakik balañju wulu ga sivitva.”

8

Jisasilin jeñjek masiveve 4000 balañjutuk (Matyu 15.32-39)

¹ De, yetik vandi yila balañjun wusandan mfakuñguñove, kape valan jeñjekin miñakik. Kape, de, Jisasilin wokok guñgunda kañinjmi ga yinjimevekandi galaveve, ² “Nin kavila balañju balambanma. Valan valu alilam tonmale, kape jeñjekin miñakik. ³ Nin vala yatañgin gunaña

apisukuvalen bikik m fututuk, yilan gunaŋjaka masi s iŋginapati. Yilan ganaŋgati yinjimale.”

⁴ De, wokok gunjundan wunutuk galaveve, “Kaikalın muñungumban, jeňjek miyakik mit. Amba breta akati yivapa kavila balañju ga jivanja?”

⁵ Wun valatik kombiiyeve, “Ben breta akuan?”
Valan galaveve, “7 breta.”

⁶ De, Jisasilin galave mañjikatik ga yisiwove, kavila balañju. Wun kavila 7 breta yivevekandi Gotik akitve kukuñevekandi pitiwi masiveve wokok gunjundatik, kavila yila balañjutuk ga masivaŋga. De, valan kavila balañjutuk massiveve. ⁷ De, valan yila sa yesiŋa toneve, ḡaikile. Wun Got akitve galavevekandi kavila yesiŋa ga masiveve, miyakavik.

⁸ Valan jeňjek jive mamalasewi balawi, valambeve makandu 7 bandatik yive suwi mamalasekeve. ⁹ Kavila balañjun 4,000-iŋgo toneve.

¹⁰ De, Jisasilin vala apisukuve ga ḡimevekandi wun wokok gunjundandi yetik balini valape aŋgindanik goveve Dalmanuta galavale distrikik.

*Farisitile balañjun Jisas galaveve
yila gasak pitikie wulu pavaŋga
(Matyu 16.1-4)*

¹¹ De, yila Farisitile* autun Jisasitik yinjimeve wunundi towok bala sivileve. Valan wunu apipilayeve, yetik ga juŋavaŋgapale gasak pitikie wulu wunutuk ga pavaŋga. Valan yila wulu wokok safutuk mandive sivitvaŋga juŋaveve.

¹² De, Jisasilin wokok kumbañin sajmiki apiwoselevekandi kavik galaveve, “Kamfu tonmale balañjun ga juñavançgapale gasak pítikile wulu aipandi wulañga miliwa? Nín wulu vanu betik sivitva, valan ka wulapayi. Nín vala ga wutvanga ka pavapayi.” ¹³ De, wun vala valambe njimevekandi balinik yika valapevekandi ançindanjk goeve.

*Jisasilin yis apíkamule wulu sivileve
(Matyu 16.5-12)*

¹⁴ De, Jisasindi wokok gungundan bret ginanambe valambe njimeve. Naikik bret ñaikikin balı kumbañik toneve. ¹⁵ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben waingeve, Farisitiile* autukok yisndi Herotkik* autukok yis. Ben waingeve.”

¹⁶ Wokok gungundan bikik gumi wokok sivileve wulu sivit piiyeve. Valan kavik sivileve, “Amban bretin miñakik.”

¹⁷ Jisasilin valan sivileve wulu juñavevekandi sivileve, “Ben aipandi bretin miyakik tonmale wulu sivitva? Ben ka juñavi, a? Bikik kumbañgi ava tikuakika? Bikik juñjuñamalin apivitipalia? ¹⁸ Ben sipalakik, kape ka wuti, a? Ben tuandukok, kape ka bisi, a? Ben ginanambale, a?”

¹⁹ Nín bret ñaikik kılık pítik pilinevekandi 5,000 balañjukok, jive gipiive valambeve brettandi ben akuañ banda suwove?”

Valan wunutuk sivileve, “12.”

²⁰ Jisasilin valatik yika galaveve, “Nín bret 7 pítik pilinevekandi 4,000 balañjukok, jive

gipiive valambeve bretandi ben akuaŋ banda suwove?”

Valan wunutuk sivileve, “7.”

21 Wun valatik galaveve, “Ben ka juŋavi, a?”

Jisasilin yetik sipala yakakalekik balañjik anafak ga toneve

22 De, Jisasindi wokok gungundan Betsaita galavale watikik apisalave ŋimeve. Apisalave ŋimevendi katik watikile balañjun wunutuk malanjeve yetik sipala yakakalekik balañjik. Valan wunu galambalambaneve Jisasilin wunutuk kilik mandivanja. **23** Kape Jisasilin wokok kilik mfovevekandi wunu watik kutuk malanjeve. Malanjevekandi wokok sipalatik susupi tulevekandi kilia wunutuk mandivevekandi kavik kombiiyeve “Din yila lua wutvala?”

24 De, wun wutve wulevekandi kavik galaveve, “Nin balañju wutva, kape munango ŋimakatik wutva.”

25 De, Jisasilin wokok kilia katik balañjikik sipalatik yika mandiveve. Mandivevendi katik avitín towok jilevekandi, de, tikuakave, wun waingeve wuleve, lua wofop. **26** De, Jisasilin wokok mfotok apisukuve ga ŋimeve. Wun kavik galaveve, “Din watikik apisalavandu.”

*Pitalin galaveve, Jisasilin Krais tonma
(Matyu 16.13-20 na Luk 9.18-21)*

27 De, Jisasilin wokok gungundandi yila watatik ŋimeve. Sisaria Filipai galavale siti vevekatik tonmale kavila. Valan mai ŋimevekatik wun wokok gungundatik kombiiyeve, “Yila balañjun ŋunu nani galava?”

28 Valan wunutuk galaveve “Yilan galava Jon, katik mañamik ga bumbale fak. Yilan galava Elaija*. Kape yilan galava yetik Gotkik mañgik malañmi sivitvale balañjik.”

29 Kape wun vala yika kombiiyeve, “Ben ɻunu nanifak galava?”

De, Pitalin kavik galaveve, “Din Krais tonma, katik Gotkik Balañju Yika Yivançgapale Balañjik.”

30 De, wun vala apikakambeve, valan katik wun Krais tonmale wulu sivitvandu yila balañjutuk.

Jisasilin galaveve, wovene siŋginme yika kambekapa

(Matyu 16.21-28 na Luk 9.22-27)

31 De, Jisasilin valatik yila wulu mfititiwi sivileve. Kavila wulu kavik tonma, yila balañjun yaka wulu wusandañ Balañjikik Faktik* pavapa, kape, de, wokok safulun towok akalakapa. Ju-tatile avitkasundi Gasak Wamile Gasak Wakundundi*Gotkik Wulu Kumbangjikik Balañjun* wunu beŋgonjapa. Kape valan wunu matve ga siŋginapa. Kape aliluanjik vandi yika kambekapa. **32** Wun kavila wulu matisivanjmi sivileve. Kape, de, Pitalin wun malanjevekandi vavawi sivileve.

33 De, Jisasilin matiyokolowovekandi wokok yila gunjunda wuleve. Wun Pita miñakavik vavawi sivileve, “Satan*, din avave! Nín du wutvulu gilipa! Din Gotkik juñjuñama ka vañjenmi! Din balañjukok juñjuñama ɻaikik vañjenma!”

³⁴ De, Jisasilin ga yinjimevekandi wokok gunjundandi yila balañju wusandan. Wun valatik kavik sivileve, “Yetik balañjikin ɻunu vañjenme ɻiman̄ga miliwalen, woven miliwale juñjuñama ga valambe, kape wokok mamatawi muñ ga afufulive malan̄mi ɻunu vañjenme.

³⁵ Yetik balañjikin wovene wovene kamfu kamfu kasik mañjikatik alilekalak tonmañgapale wulu gasak wulu van̄ juñava. Kavik juñavale balañjikin siñginapa. Kape yetik balañjikin kavik ka juñavi. Wun wokok woven tonmañgapale wulu gasak we ka galavi. Wun ɻunundi Gotkik wulu anafu malan̄kive juñava, kapekandi siñginma. Kavik juñavale balañjikin alilekalak tonñimama.

³⁶ Yetik balañjikin lua wofop van̄ wofop yiva, kapekandi siñginmalen, kavila luan wunu anafak avik ga tonapa? ³⁷ Katik balañjikin woveñe woveñe gitik luandi wusukapa, alilekalak yika tonmañga?

³⁸ Kamfu tonmale yakakale balañjun, Got valambale balañjun, betile yetik balañjikin ɻunundi ɻakik wulu mimiliwi ɻanjalambalen, Balañjikik Fakin, wokok wun yinjimale vandi, wun miñakavik mimiliwi ɻanjalambapa katik balañjik. Balañjikik Fakin katik vandi wokok Wan̄kik gasak pítiki valingo apikowi yinjimama Gotkik anafawali luasamban sulundi.”

9

¹ Jisasilin valatik kavik galaveve, “Nin wulu van̄u betik sivitva, kaikatik sambitve tonmale yila balañjun kavik wulapa, Gotin gasak pítikik

Juwutkasak tonapa. Wandefaka ka sinqinapayi, yilan.”

*Jisasikik safulun vavaivikeve
(Matyu 17.1-13 na Luk 9.28-36)*

² De, valu 6 vandi, Jisasilin Pitandi Jemsindi Jon ḥaikik yive malañive, yetik lam wunabin vanjik. Kaukatik valan bisak tonevekandi wuleve yetik fulakin wunutuk apisalavevendi kape wun yindanji toneve.
³ Wokok wataju towok vavaivikive, towok vanj kiliavikive. Kasik mañjikatile yetik balañjikin wokok wataju avik ga kiliavikapa, kavik.
⁴ De, wokok gunjundan kavik wulevekatik Elaijandi* Mosesilin* pilekivalanjevekatik wuleve valan. Pilekivalanjevekandi Jisasindi wulu sivileve.

⁵ Kape, de, Pitalin Jisasitik kavik sivileve, “Watpalan, amban kaikatik tonma anafak. Ne kakalak mftu alilam ga give, dakik yetik, Mosesikik yetik, Elaijakik yetik.” ⁶ Kavila gunjundan towok valaiyevendi Pitalin kavik galaveve.

⁷ De, yetik yanġimin ḥime vala timbevendi yanġim kumbanji yetik manġikin kavik sivileve, “Nakik towok miliwale fakin kasik. Ben wunu biiye.” ⁸ Valan kepat ta maiyokolok mfiyyokolokevekandi Jisas ḥaikik wuleve valan.

⁹ De, lam bumbevekandi sivilimeve Jisasilin. Katik valan wuleve wulu apikakambe sivileve. Wun kavik sivileve, “Kamfu ben wutvale wulu sivitvandu. Balañjikik Fakin sinqinme kambekuakile vandi pindanji matisivanjmi

sivitvumfu.” ¹⁰ Kavila wulun bikik kumbaŋgi ḥaikiktik tonŋılali. Kape valan bivene bivenetik kombii kombii sivit piiyeve. Katik sinqinme kambekuakile wulu sivit piiyeve, valan.

¹¹ Valan wunutuk kavik kombiiyeve, “Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balaŋjun* aipandi galava Elaijalın wandefaka yinjimama?”

¹² De, wun valatik kavik sivileve, “Kavik tonma. Elaijalın wandefaka yinjimama wulu wofop waingeve mfaviliŋjiwanja pave. Kape Gotkik Buk kumbaŋile wulu aipava? Kavik moleve, Balaŋjikik Fakin yakai yakai tonapa, kape yila balaŋjun wunu maiyakapa. ¹³ Kape ḥin kavik galava, Elaijalın anañ yinjimeve. Yila balaŋjun wunutuk bikik juŋjuŋamandi paveve. Gotkik buk kumbaŋile anañ moleve wulu miyakavik paveve, valan.”

Jisasılıñ yetik sulak yakakatik dundumiyeve fak anafak ga toneve

(Matyu 17.14-21 na Luk 9.37-43)

¹⁴ De, Jisasılıñ Pitandi Jemsindi Jonındi wokok yila gunġundatik yinjimevekandi wuleve, valatik mfakove toneve gum. Katik gum kumbaŋile yila Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balaŋjun* valandi wulu sivit piiyeve. ¹⁵ De, kavila gumile balaŋjun wofopin Jisas wulevekandi bikik kumbaŋgin kepat kambekeve. Valan wunu wutve janjevekandi wunu wutve vavalawa galaveve, “Anafak yinjima!”

¹⁶ Wun valatik kombiiyeve, “Ben gitik wulu sivit piiya?”

¹⁷ De, katik gum kumbañile yetik balañjikin galaveve, “Watpalan, ḥakik fak yetik sulak yakakatikin dundumiive mañgik miyakik ga tonma, kapendi ḥin dutuk malañma. ¹⁸ Katik sulak yakakatikin dundumiivendi wun gapakandi suapin salava mamaliñni kapekandi ḥandu likitiwa safulun pektajmuwa. Ḫin dakik gunjundatik ga sañjanmanja ta kombiiya. Valan ka balawi.”

¹⁹ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben kamfu tonmale balañju. Ben Gotkik wulu yive susuka miñakik balañju. Ḫin bendi akuañ valu tonapa? Ḫin valu valu be ta mfitti mfitti sivitvale. Ben ka junjavi, a? Ḫin valu akuañ kavik pavapa, betik? Katik fak ḥunutuk malañmi!”

²⁰ De, valan wunu Jisasitik malañevendi katik sulak yakakatikin Jisas wulevekandi katik fak ga gapeve. Katik fakin mañjikatik kumuvekandi asokopekevendi suapin salaveve mamaliñni.

²¹ De, Jisasilin katik fakik wañtik sivileve, “Valu akuañ kavik toneve?”

Wun galaveve, “Sawekatik mandivileve, wun. ²² Yila valu katik sulak yakakatikin mindatik gañga kumukeve yila valu mañambitik gañga kumukeve, wunu ga siñginmanja pave. Kape din balawalen, ñe balambanmakandi matikokolewi.”

²³ Jisasilin wunutuk sivileve, “Din aipandi galava ‘Din balawalen’? Yetik balañjikin kavik junjavalen, ‘Gotin balawa,’ de, katik balañjikin balakapa wulu wulu wofop pavañga.”

24 De, kepat katik fakik wañin galaveve, “Nin kavik junjava! Nin ta junjavale dañ waingeve ga junjave.”

25 De, Jisasilin wulevekandi yila balañjun wusandan jañmi mfakuñgumove, wun katik sulak yakakatik apikakambe sivileve, “Din, mañgik ga valambalendi tuandu sin ga tonmale sulak, nin du apikakambe sivitva, wunu valambe dalanjime. Wunutuk yika dundumiivanja yinjimandu.”

26 De, katik sulakin ga kolewi gapevekandi wunu valambe njimeve. Kape katik fakin sisinjin vanjingo toneve. Miñakavik wulevekandi balañjun wusandanin sivileve, “Wun anañ singinmale.” **27** Kape Jisasilin wokok kilikik mfove mfakambekevendi wun kambewi sambileve.

28 De, Jisasilin wokok gungundandi vala valambe njime loveve yetik mfotok. Valan bisak tonevekandi Jisasisitik kavik kombiiyeve, “Nen aipandi katik sulak yakakatik sañjanmañga ta pava?”

29 Wun valatik kavik galaveve, “Kavik tonmale sulin ñaikik fulakin ñaikikin tonma, sañjanmañgapale, ambikik Wan kukuñmalen, balakapa.”

Jisasilin yika galaveve, woven singinme yika kambekapa

(Matyu 17.22-23 na Luk 9.43-45)

30 De, Jisasilin wokok gungundandi katik mit valambe njimeve. Valan Distrik Galili njawiañ ñaikindi njimeve. Jisasilin wokok

gunjgundantik yila mfittiwale wulu sivitvanja miliikeve, kapekandi yila balañjutuk wunu ga wutve juñjuñawulu gilipeve. ³¹ Wun wokok gunjgunda kavik mfittitikeve yetik balañjikin Balañjikik Fak* kindinjmi suwapa yila mamatu-tuk. Valan wunu matve ga siñginapa. Matve ga siñginindi wun alilançik vandi yika kam-bekapa. ³² Wokok Gunjgundan wokok wulu mamañguve kape kombiiyulu valaiyeve.

*Atik balañjikin gasak tonma
(Matyu 18.1-5 na Luk 9.46-48)*

³³ De, Jisasilin wokok gunjgundandi Kaperneam galavale watik apisalave njimevekandi mphotok njime loveve. Lovevendi Jisasilin wokok gunjgundatik kombiiyeve, “Masi njimakandi ben gitik wulu sivilima?”

³⁴ Kape valan wulu miñakik. Valan masi njimevekandi vala gingani nan gasak tonapale wulu sivilimeve bivene bivenetik.

³⁵ Kape, de, Jisasilin yisikeyekandi gave ga yinjimeve, wokok 12 gunjgunda. Yinjimevendi valatik kavik sivileve, “Yetik balañjikin gasak vanj tonmaña miliwalen, wovene wovene mañjika vanjik malanbumbe yila balañju wofopkik lu-asamban tonme.”

³⁶ De, Jisasilin yetik fakliak yive mfapiñgapeve bikik ginganik. Wun mamatawuwi tonevekandi valatik kavik galaveve, ³⁷ “Yetik balañjikin ḥunu juñavalen kapekandi yetik kavik tonmale fak matikokolewalen, wun ḥunu matikokolewa. Miñakavik yetik balañjikin ḥunu matikokolewalen wun ḥunutuk ka pavi. Kayi.

Wun ɳakik ɳunu apisukuve ga yiñimale Wan matikokolewa.”

*Jisasilin ambatik yakavik ka pavale balañjikin
ambatik anafak pava galaveve
(Luk 9.49-50)*

³⁸ De, Jonon Jisasitik galaveve, “Watpalaŋ, ñen dakik wuŋdi sulak yakakale sañjaŋmale balañjik wutvale. Wun amba ava vañjenme kapendi ñen wunu apikakambale.”

³⁹ Kape Jisasilin kavik galaveve, “Wunu apikakambandu. Yetik balañjikin ɳakik wuŋdi gasak piñkie wulu pavalen, wun kamfu kamfu ɳunu avik maiyakapa? ⁴⁰ Ambatik yakavik ka pavale balañjikin ambatik anafak pava. ⁴¹ Yetik balañjikin juŋavalen ben Kraistile*, kapekandi wun ɳaikafak miña maŋam betik masiva, ɳin wunutuk anafak pavapa. ɳin wulu vanu betik sivitva, ɳin wokok anafak fulak yataŋgin ka valambapayi.”

*Jisasilin yaka wulu pavandu galaveve
(Matyu 18.6-9 na Luk 17.1-2)*

⁴² Jisasilin kavik galaveve, “Yila faklian ɳakik wulu yive suwapa. Yetik balañjikin kavik tonmale fak ɳakik wulu ga valambalen, wun yakai yakai van tonapa. Yila balañjun wandefaka katik balañjik yetik gasak mindim wokok biñbatik diñmakandi gia maŋamguanik yukuaki ga ɳiliwalen, valan anafak pava wunutuk. ɳiliwale fulakin yakai yakai van gaveka. Yetik balañjikin safakliak pave ɳunu ga valambalen, ɳin yakakatik van wunutuk papa.

43-44 Kape, de, dakik yetik kilikin yakakatik fulak pavalen, kapendi din miyakavik yakakatik fulak paviŋgi, de, din dakik kilik matipitikumfu. Din Wunambinič ɻaikik kilikič ɻimalen, din anafak tonapa. Kape din alawiñ kiliandi Heltik ɻimalen, din yakai yakai vanj tonapa. Heltile minin kusimbeve min gaveka. **45-46** Dakik yetik gambaŋin yakakatik fulak pavalen, kapendi din miyakavik yakakatik fulak paviŋgi, din dakik gambaŋ matipitikumfu. ɻaindaŋ gambaŋdi Wunambinič ɻimalen, din anafak tonapa. Kape din Heltik gamburgi alawindi ɻimalen, din yakai yakai vanj tonapa. **47** Dakik yetik sikičin yakakatik fulak pavalen, kapendi din miyakavik yakakatik fulak paviŋgi, din dakik siki dikumfu. Din Gotkik watikik ɻaindaŋ sikindi ɻimalen, din anafak tonapa. Kape din Heltik sipala alawiñdi ɻimalen din yakai yakai vanj tonapa. **48** Heltile mfumfundan ka sингinapayi. Miňakavik Heltile minin ka kusimbapayi.

49 Minik apikuwapa balañju wofoptik sota mafafilewaliŋgo.*

50 Sotan anafak. Kape sotan sotango ka giŋgiliŋmalen, din avik pave yika anafak ga tonapa? Bikik kumbanggi sotango ga giŋgiliŋmikanja, kapekandi bivene bivenendi ka ɻiliwa.”

10

* **9:49** Ņen kasik apikamule sivitvale wulutile juñjuŋama waingeve ka juŋavi. Kape yila balañjun wusandanjin juŋava wokok asikin Wok Pris 2.13 tonma.

*Jisasilin meandu malata
apitomoñmale wulu sivileve
(Matyu 19.1-12 na Luk 16.18)*

¹ De, Jisasilin wokok guñgundandi Kaperneam valambe ḥimeve Distrik Jutatik Jordan mañjamguan aŋgindanjk. De, balañjun wusandanjin yika wunutuk mfakanjuŋove. Kape, de, wun wokok fulak kavik paveve, wun valatik yila wulu mfititiwi sivileve.

² De, yila Farisitile* autun wunutuk yiŋime wunu muwi dípikape kombiiyeve, “Gotin Massiveve Goŋguanjamali Fulakin* kavik galavala, yetik avitín wokok me apitomoñmaŋga pavale fulakin anafak, a?”

³ Jisasilin kavik galaveve, “Anañ anañ Mosesilin* ambikik anañ toneve wuŋgasutik gitik wulu sivileve?”

⁴ Valan kapendi kavik galaveve, “Mosesilin galaveve yetik avitín wokok me apitomoñmaŋga pavalen katik avitín wokok me apitomoñmaŋgapale janda motve masive wokok metik.”

⁵ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben wulu pindavale balañju, kapendi Mosesilin katik ḥaikik wulu betik motve masiveve.

⁶ Kape anañ anañ vanj Gotin yila wulu galaveve. Gotin lua wofop mandivevekandi, wun balañju mañjikatik gotve mandiveve. Aviti me mandiveve, wun. ⁷ Gotin kavik paveve, kapekandi wun ambatik kasik fulak masiveve. De, yetik avitín wokok wanđi wome valambakandi wokok me yivpa. ⁸ Yivakandi valan alawiñiñ ḥaikik safu tonapa. Valan

MAK 10:9

li

MAK 10:16

alawiñiñ gaveka. Kayi. Naikik balañjikiñgo tonapa. ⁹ Kape, de, Gotin anañ mfakuñove balañju, yetik balañjikin apitomoñmandu.”

¹⁰ De, Jisasindi wokok guñgundan mftotok ñimevendi wokok guñgundan katik wun anañ sivitvale me apitomoñmale wulu yiña kombiiyeve. ¹¹ Kapendi wun valatik galaveve, “Yetik avitin wokok me apitomoñme yetik me yi-valen, wun mendulak fulak pava. Wun wunutuk yakai yakai pava. ¹² Miyakavik yetik melin wokok malat apitomoñme yetik malat yivalen, wun miyakavik mendulak fulak pava.”

Jisasilin faklia wunutuk ga yinjimañga galaveve

(Matyu 19.13-15 na Luk 18.15-17)

¹³ De, yila balañjun faklia Jisasitik malanjmanga paveve, wun vala mfovanga. Kape wokok guñgundan vala apikakambe galaveve.

¹⁴ Jisasilin kavik wulevekandi gilipe valatik kavik sivileve, “Faklia ñunutuk ga yinjime. Apikakambe sivitvandu. Gotkik lomile balañjun kavik tonmale balañju. ¹⁵ Njin wulu vanju betik sivitva, yetik balañjikin Got lolom tonmanga sa fakliakingo ka vavalawalen wun Gotkik watik avik lovapa? Kayi vanj.” ¹⁶ Kape, de, Jisasilin kavila faklia mamatawuwo kilia valatik mandive kukuñeve, Gotin valatik wulu anafu ga pavañga.

*Lua gasakamanan tonmale avitin
Jisasindi wulu sivileve*

(Matyu 19.16-30 na Luk 18.18-30)

17 De, Jisasilin yetik mitik njimevekatik yetik avitín wunutuk jaŋmi yinjimevekandi vandam-fufu maŋjikatik mandívevekandi kombiiyeve, “Watpalan̄ Anafawali. Njin avik pave Gotki tonŋimama siŋambamavi?”

18 Jisasilin wunutuk kavik sivileve, “Din ŋunutuk aipandi anafawali galava. Got ŋaikikin tonma anafawali. **19** Din aipandi kombiiya? Din Gotin Masiveve Goŋguajmali Fulak* junjava, ‘Balaŋjik mat mat gaŋga siŋginmandu. Mendulak Pavandu. Yetik balaŋjikik we fom-bandu. Balaŋjikik safutuk muwale wulu mandive sivitvandu. Muwi apipilaive yivandu, yetik balaŋjikik we. Waŋdi wome waingeve fofonombe.’”

20 De, katik avitín Jisasítik sivileve, “Watpalan̄, njin sawekatik mandívili miyakavik kavila wulu ŋaikik junave paŋilali.”

21 Jisasilin wunu wulevekandi towok milikevekandi kavik sivileve, “Din yetik ŋaikik fulak ava pave. Din dakik lua yila balaŋjutuk ga wusuwi. Yivale moni miňa balaŋjutuk yataŋin masive. Kavik pavakandi din lua wusandan̄ Hevenik tonapa. Kape, njime. Nunu vaŋjenme njime.”

22 Katik mangik biiyevekandi baŋgaiviki njimeve. Wokok lua gasakamanan̄ toneve.

23 De, Jisasilin wokok gungundatik wutve sivileve, “Lua wusandan̄ tonmale balaŋjun Got lolomik tonmaŋga ta mandimbii mandimbiiapati.”

24 Wokok gungundan̄ wokok wulu biiyevekandi bikik kumban̄gin kambekeve.

Kape Jisasilin yika sivileve, “Wufakali. Balañjun Gotkik lolomik tonmaŋga ta mandimbii mandimbiiapati. ²⁵ Gaŋgiikik fopile guanik kameltin love salavakalen ka balakaŋgale. Miyakavik lua wusandaŋ tonmale yetik balañjikin Gotkik watik avik lovapa. Kape katik lua towok tonmale balañjikin Gotkik watik ta lovale wulun kameltin gaŋgiikik fopile guanik love salavale wulu matikakaliwa.”

²⁶ Wokok gungundan kavik biiye towok piŋiliye kombiiyeve Jisasitik, “Miyakavik tonmalen, nan Gotki tonŋimama siŋambamavi?”

²⁷ Jisasilin vala wutve sivileve, “Balañjun avik? Kape Gotin balakapa. Wun pava wulu wulu wofop.”

²⁸ De, Pitalin wunutuk galaveve, “Wutve, ñen lua wofop valambevekandi vañjenma, du.”

²⁹ De, Jisasilin sivileve, “Ñin wulu vanju betik sivitva, yetik balañjikin ñunu vañjenme miliwakandi wokok mfoti wuŋgiaki wuiňaŋdi wufakandi aviti samindi waŋdi womendi mañjikandi faktia valambalen ñunundi Gotkik wulu anafu vañjenmanga, ³⁰ wun kamfu watik tonmale vandi 100 mfutundi wufakalindi samilundi womeandundi faktiandi mañjika yivapa. Kape yila balañjun yaka wulu wunutuk papa. Kape wun piňdaŋ siŋambamavi tonŋimama Gotki. ³¹ Kape yila wusandaŋ kamfu gasak tonmale balañju Gotin malaŋbumbapa. Kape yila wusandaŋ wuja miyakik tonmale balañju Gotin malaŋkivapa.”

*Jisasilin yika galaveve, woven siŋginme yika
kambekapa
(Matyu 20.17-19 na Luk 18.31-34)*

³² De, Jisasilin wokok gungundandi yila balañjundi Jerusalemik masi njimeve. Jisasilin wandefop njimeve. Valan pindanjile balañjun veven junjavevekandi valaiyeve. Mai kamfu njimevekandi Jisasilin wokok gungunda yive sivilimeve wunutuk pindan pavangapale papawa. ³³ Wun kavik sivileve, “Biiye. Amban Jerusalemik njima. Yetik balañjikin Balañjikik Fak* kindinjmi suwapa Gasak Wamile Gasak Wakundundi*Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjutuk*. Valan wunu ga siŋginmañgapale wulu sivitve timbapa. Kapekandi wunu masivapa wutatik. ³⁴ Kavila wutan wunu maiyawakandi susupi tulakandi towok paiyakandi matve ga siŋginapa. Matve ga siŋginmindi wun alilañgik vandi yika kambekapa.”

*Jemsindi Jonon gasak tonmanya kombiiyeve
(Matyu 20.20-28)*

³⁵ Sepatikik fun, Jemsindi Jon, valan Jisasitik njime kombiiyeve, “Watpalanj, ñen kombiiyale wulu din pavaŋga miliwa.”

³⁶ Jisasilin valatik sivileve, “Ben ñin gitik we pavaŋga miliwa?”

³⁷ Valan sivileve, “Din gasak tonmakandi ñetile yetik mamataŋ ga yisiwi, yetik anjataŋ ga yisiwi.”

³⁸ De, Jisasilin valatik sivileve. “Ben kombiiyale wulu ben waingeve ka juŋavi.

Ben waingeve jivapala kasik ḥin jivapale wombikasak? Katik ḥin maŋamik bumbale we ben wakan kavik bumbapala?”

³⁹ Valan galaveve, “Ñen balawa.”

Kape, de, Jisasilin valatik sivileve, “Ñin jivapale wombikasak ben jivapa. Miyakavik ḥin maŋamik bumbale we ben miyakavik bumbapa.

⁴⁰ Kape mamataŋdi aŋgatanjik yisiwaŋgapale wulu ḥakik wulu gaveka. Kavila tikiimu Gotin galavale balañjukok.”

⁴¹ Kavila yila fopat gungundan kavila wulu biiyevekandi bikik kumbaŋgin yakakale, Jemsindi Jontok. ⁴² Kape Jisasilin vala ga yinjimevekandi galaveve, “Ben juŋava, wutan yila balañju gasak wakin galava. Kavila wutatile gasak wakundun bikik lolomik tonmale balañju bikik wulu ga biiye pave. Bikik gasak autun bikik juŋjuŋama sivitva yila balañju ga pavaŋga. ⁴³ Kape ben kavik tonmandu. Gasak balañjik tonmaŋgapale betile balañjikin bikik luasamban tonme. ⁴⁴ Betile yetikin wakin tonmaŋga miliwalen, wun sambanma vaŋ tonme. ⁴⁵ Miyakavik Balañjikik Fakin ava yinjime yila balañju wunu matikokolewaŋga. Kayi. Wun yila balañju matikokolewaŋga yinjimeve. Wun sinqinmaŋga yinjimeve, yila balañju wusandan wusuwaŋga.”

Jisasilin yetik sipala yakakalekik balañjik anafak ga toneve

(Matyu 20.29-34 na Luk 18.35-43)

⁴⁶ Jisasilin wokok gungundandi Jeriko galavale watikik ḥimeve. Yika valambe ḥimevekandi yila

balañju gasakamanajin wakan njimeve. De, mai langinik yisiwi toneve Bartimeus galavale avitín. Wun Timeus galavale avitkik fak. Bartimeusilin yetik sipala yakakalekik avit. ⁴⁷ Wun Nasaletile Jisasilin yinjimeve sak biiyeve. Biiyevekandi kavik joj galaveve, “Jisas! Devitkik* Afun! Din njunu balambanme!”

⁴⁸ Valan wunu apikakambe kavik galaveve, “Din manjik valambe!”

Kape wun yika towok vanj joj galaveve, “Jisas! Devitkik Afun! Din njunu balambanme!”

⁴⁹ De, Jisasilin njimevekandi sambitve kavik galaveve, “Ga yinjime.”

Valan katik balañjikti sivileve, “Dakik kumban ga apitiwi. Kambewi. Wun du galava.”

⁵⁰ De, wun wokok safu timbeve yetik watan malipaki afindafinda pitiki kambekuakavekandi Jisasitik njimeve.

⁵¹ De, Jisasilin wunutuk sivileve, “Din njin dutuk gitik pavanga miliwa?”

Wun sivileve, “Watpalan, njakik sipala anafak ga tonme.”

⁵² Jisasilin wunutuk sivileve, “Din kavik junjava njin pitikin tonma dakik sipala anafak ga tonmaña. Kapekandi din anafak dala junjanime.”

De, kepat wun waingeve wulevekandi Jisas vañjenme njimeve katik masi.

11

*Jisasilin Jerusalemik njime apisalaveve,
Juwutkasakingo
(Matyu 21.1-11 na Luk 19.28-40 na Jon 12.12-19)*

¹ De, Jisasilin wokok gungundandi njimeve Jerusalem vevekatile sa watatik. Betfagendi Betani galavale wata. Kavila wata alawiñiñ Oliv galavale lam gambañik tonma.

De, Jisasilin wokok gungunda alawiñ apisukuve ga njime ² galaveve, “Ben angitik watikik dalañime. Njime apisalavakandi kepat wulapa yetik diñmale kambin donki. Yetik balañjikin ava yisiwi anañ wunutuk. Tokoive yimalaŋumfu. ³ De, yetik balañjikin betik kavik kombiiyalen ‘Ben aipandi pava?’ ben kavik galavumfu, ‘Gasak Wakinin yila wulu pavapa, wunundi.’ De, wun afindafinda ga yijimama yika.”

⁴ De, valan njimevekandi wuleve, yetik diñmale kambin donki. Wun yetik mfotok lova salava pavale mai gia mai laŋginik toneve. Valan wunu tokoiyeve.

⁵ Tokojoyevekatik kaukatik tonmale balañjun kombiiyeve, “Ben aipaŋga tokoiva katik donki?”

⁶ De, Jisasikik gungundan Jisasilin galavale maŋgik sivileve valatik. Kapendi valan ga malanjeve Jisasitik.

⁷ De, Jisasitik malanjevekandi wokok gungundan bikik wataŋu donkikik siŋmatik simbile ga yiskeve Jisas. ⁸ De, yila balañjun Jisas fofonombaŋga milikevekandi bikik wataŋu

masi simbileve, kape yila balañjun balambitik njime muñ batifu vawi malanjiñi masi simbileve. ⁹ De, yila balañjun bindefop njimeve, yila pindan njimeve. Valan kavik fofonombe akitve galaveve, “Ñen Got akitva! Got, din waingeve pave katik ñetik Gasak Wakinkik wuñdi njimale balañjiktik!” ¹⁰ Got, din waingeve pave ñikik wungasak Devitkik lomtik! Yika wokok sumuañgalin Juwutkasak tonapa! Hevenile luasamban sulun Got akitva!”

¹¹ De, Jisasilin Jerusalemik apisalavevekandi Gotkik Gasak Wam* mfawunjove pumbumik lovevekandi lua wofop joloñgokove. Kape mfunum. Kape, de, wun wokok 12 guñgundandi Betanitik njime salaveve.

Jisasilin galaveve fik galavale muñ yika mavi ka loñapayi
(Matyu 21.18-19)

¹² De, wulak vandi valan Betani valambe njimevekandi Jisasilin gunaja giveve. ¹³ De, Jisasilin yetik fik galavale muñ ganaingatik wuleve. Katik muñkik daña fofokeve, kape, de, Jisasilin njime mavi ta mamfoveve, daña ñaikik fofokeve. Wun loñmale siña gaveka. ¹⁴ De, Jisasilin galaveve, “Din yika ka loñapayi. Yila balañjun dakik mavi ka jivapayi. Kayi van.” Wokok guñgundan katik mañgik biiyeve.

* **11:9** Kavila wulutile wokok juñjuñamalin kavik tonma, Gotin Jisas apisukuveve wokok wulu pavanja pave. “Gotin waingeve pava wokok wun apisukuvale balañjiktik.”

*Yilan balañjun moni yivañgapale lua
Gasak Wamik malañmi mandivevendi Jisasilin
sañjañeve*

(Matyu 21.12-17 na Luk 19.45-48 na Jon 2.13-22)

¹⁵ De, Jisasilin wokok guñgundandi Jerusalem ńime apisalaveve. Apisalavevekandi Gasak Wam* mfawuñove pumbumik ńime lovevekandi maket mandivale mfanile balañju sañjañeve. Wun moni bala mfílimikeve mfanile mam-batu mfamfunjañevekandi walimu mandive ga wusuwale autukok tikimu apikindanjeve.

¹⁶ Pavevekandi wun Gasak Wam mfawuñove pumbumik bikik lua mamalañulu kakambeve.

¹⁷ Wun kavik mfítitiwi galaveve, “Gotkik buk kumbañjile wulu kavik tonma, ‘Nakik mfoton ńunu kukuñmale mfot tonapa, mita miatatile balañju wofopkik.’ Ben kavik juñavala? Kape ben fumafumukok totonga ga tonma.”

¹⁸ De, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundundi* Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun* wunu matve ga siñginmañgapale wulu sivit piiyeye. Valan wunu valaiyeye. Balañjun wofopin wokok mfítitiwi sivileve wulu biiyevendi bikik kumbañgin towok kambekeve.

¹⁹ De, mfunum Jisasindi wokok guñgundan Jerusalem valambe ńimeve.

*Jisasilin galaveve yetikik balañjikin Gotkik
wulu towok juñave kukuñme sivitvalen
Gotin wokok mañgik biiye papa
(Matyu 21.20-22)*

20 De, wulak vandi watvit ɳimevekatik Jisasindi wokok gungundan wuleve katik fik galavale muŋ aliyeve, wokok simbilin wakan. **21** Wulevekandi Pitalin katik Jisasilin anañ paveve wulu juŋave galaveve, “Watpalan, wutve! Din galavale muŋin aliva!”

22 De, Jisasilin valatik galaveve, “Ben juŋave, wulu vanju. Kukuňmingi, Gotin wulu papa. **23** Njin wulu vanju betik sivitva, yetik balaňjikin kasik lamtik galavalen, ‘Katik lam, Gotin du yive yukuakapa gia maŋamguanik,’ katik balaňjikin katik ɳaikik juŋjuŋama ɳaikik junavalen Gotin papa kavik wun galavale we. Wokok kumbaŋin matiňjuŋavalen Gotin ka pavapayi. **24** Kapekandi ɳin betik sivitva, kukuňme kombiiyale wulu wofop kavik towok juŋave Gotin anañ pavale. Kavik juŋavalen Gotin ben kombiiyale wulu papa.”

25-26 Jisasilin yila wulu kavik galaveve, “Ben sambitve kukuňmalen, ben yila balaňjukok betik yakayi pavale wulu valambe. Bikik safumbatik mandive sivitvandu. Kavik pavalen Gotin bikik yaka wulu valambapa. Wun bikik safumbatik mandive ka sivilapayi.”

Valan Jisas kombiiyeye wokok pitik nan masivalle

(Matyu 21.23-27 na Luk 20.1-8)

27 De, Jisasindi wokok gungundan Jerusalemik yika ɳime apisalaveve. Apisalavevekandi Gasak Wam* mfawuŋove pumbum kumbaŋni ɳime lovevekandi yila Gasak Wamile Gasak Wakundundi* yila Gotkik Wulu Kumbaŋgikik

Balañjundi* yila Avitkasun wunutuk yinjime
²⁸ kavik kombiiyeve, “Kavila wulu akatik yive
 pava, din? Nan sivitve masiva, dutuk, katik
 dakik wulu pavançgapale wulu?”

²⁹ De, Jisasilin valatik yika galaveve, “Nin yila
 wulu betik kombiiyapa. Ben sivitviŋgi, nin katik
 ɻunutuk sivitve masivale wulu betik sivilapa.
³⁰ Ben Jonon maŋamik ga bumbale wulu avik
 juŋava? Gotkik wulu a? Balañjikik wulu a? Ben
 ɻunutuk sivitve.”

³¹ De, valan busuak kavik sivit piiyeve, “Am-
 ban Got galavalen, wun kavik galavapa, ‘Ben
 aipandi ava yive suwi juŋave?’ ³² Kape amban
 balañju galavalen amba yakakai papa.” Valan
 yila balañju valaiyeve. Yila balañju wofopin
 kavik juŋaveve, katik Jonon Gotkik maŋgik
 malaŋmi sivitvale balañjik toneve wulun wulu
 vaŋu toneve.

³³ De, valan Jisasitik sivileve, “Ñen akoŋma.”

De, Jisasilin valatik sivileve, “Nin miňakavik
 wowakandi ka sivitapayi, katik ɻunutuk sivitve
 masive ga pavale wulu.”

12

*Jisasilin wain mandivale balamile wulu
 apikamule sivileve*

(Matyu 21.33-46 na Luk 20.9-19)

¹ De, Jisasilin kavila gasak aututuk apikamule
 wulu sivileve kavik, “Yetik avitin wain galavale
 muŋa mandiveve wokok yetik balamik. Balam
 gisikaiye pumbumbeve pumbum paveve.
 Mındimik mut anañ yowove wain mavi sambi

sisiwangapale. Wun yetik wunabin vanjile mfot giveve, balam jitvanganapale. Kavila wulu wofop pavevekandi yila balañjutuk valambeve katik balam. Wain mavi vewi balawakandi valan wovenetik yila masapa. Kavik pavevekandi woven ganaiñgatik njime toneve.

² De, wain mavi loñevendi wokok luasamban balañjik apisukuve ga njimeve kavila balamik tonmale balañjutuk, yila mavi ga yivanja pave. ³ Valan katik luasamban yive mfove paievekandi yatañgin ga njimeve. ⁴ De, katik avit wokok yetik luasamban balañjik apisukuve ga njimeve, kape valan wunu yive mfove fopik paievekandi maiyakeve. ⁵ De, wun yetik miñakavik apisukuveve yika. Valan wunu matve ga siñgineve. De, wun miñakavik yika yila apisukuve ga njimeve. Valan yila paieve, yila mat mat gañga siñgineve. Kape, de, yila luasamban balañju miyakik.

⁶ Kape, de, katik gasak avitn yetik balañjik toneve, wokok ñaikik fak, towok miliwale. De, pindaj wun wokok ñaikik fak ga njimeve. Wun kavik galaveve, ‘Valan ñakik fak fofonombapa.’

⁷ Kape kavila balamik toneve balañjun katik fak wulevekandi bivene bivenetik kavik sivit piyeve, ‘Katik fakin wokok wañkik limbañjik tonma. Kape, de, njime. Amban wunu matve ga siñginapa. Wokok balam ambikik tonapa.’

⁸ Kavik sivilevekandi valan wunu yive mfove matve ga siñginevekandi sisinjin yukuakave balam kutuk.”

⁹ Jisasilin katik wulu sivilevekandi yila wulu kavik sivileve, “Katik balam wañin gitik wulu

papa? Wun yika yinjimama balamik tonmale balañju matve ga siñginmanja pave. Ga siñginme balawakandi balam masivapa yila balañjutuk.

¹⁰ Gotkik buk kumbanjile wulu kavik moleve wulu ava wutve, a? Wun kavik tonma, ‘Katik mfot givale balañjun yakai yakai wutvale kape valambeve mindim, pindaj katik mindimin mfotile yakamitka mulavali van mindim toneve.

¹¹ Gasak Wakinin paveve. Ñen anafak van wuleve.’ ”

¹² De, kavila gasak autun juñaveve Jisasilin kavila apikamule wulu bikik safumbatik mandive sivileve. Kapekandi valan Jisas wuwi mfovañga juñaveve, kape mfakunjuñove balañju valaiveve. Kapekandi valambe ñimeve.

Valan Jisas kombiiyeve takis Sisatik masivapati

(Matyu 22.15-22 na Luk 20.20-26)

¹³ De, kavila gasak wakundun Jisasitik yila Farisitiile* autundi yila Herotkik* autu apisukuve ga ñimeve Jisas apipilaivanja pave, kape wokok safutuk yila wulu mandive sivitvanja pave.*

¹⁴ De, valan wunutuk ñime sivileve, “Watpalan, ñen kavik juñava, din balañjik anafak. Din

* **12:13** Kavila Farisitiile autun kavila Herotkik autu towok gilipeve. Miyakavik kavila Herotkik autun kavila Farisitiile autu towok gilipeve. Kape vala wofopin Jisas gilipeve, towok vanj. Kapekandi valan mfakunjuñumi yila wulu wunutuk muwi kombiiyeve. Kavik juñaveve, wun Sisatik masivapa galavalen, kavila Farisitiile autun yila wulu wokok safutuk mandive sivilapa. Kape Sisatik masivandu galavalen kavila Herotkik autun yila wulu wokok safutuk mandive sivilapa.

balañju wofop miñakavik fofonomba. Din yetiktik yakatik ka gavi. Din yetiktik anafak ka gavi. Din balanju wofop miliwa. Kape din Gotkik wulu vanju mfititiwi sivitva. Gotin Masiveve Gonguajmali Fulakin* galavala amban Sisa galavale Romile juwutkasaktik takis masapala, kayi, a? Masapati, kaviati?”

¹⁵ Kape Jisasilin bikik matikambaiyikeve wulu wule gaveve, “Ben aipandi ljunu muwi? Naikik va tonmanjale moni malañmi, ñin wulapa.”
¹⁶ De, malanjevendi wun vala kombiiyeve, “Katik makindi katik wujin nanikik?”

De, valan wunutuk galaveve, “Sisakik.”

¹⁷ Kape, de, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Sisakik lua wovenetik masive, Sisaritik Miñakavik Gotkik lua wovenetik masive, Gotok.”

Kape, de, valan wokok manjik biiyevekandi pikiliyeve.

*Satyusitile balañjun
singin singin kambewale wulu Jisasitik
kombiiyeve*

(Matyu 22.23-33 na Luk 20.27-40)

¹⁸ Satyusitile balañjun galaveve singinmale balañjun yika ka kambekapayi. De, yila Satyusitile balañjun Jisasitik yinjimevekandi kavik kombiiyeve, ¹⁹ “Watpalan, Mosesilin* buk kumbanjik anañ anañ ambakik wungasutuk kavik moleve, yetik balañjikin singinmañga pave, kapekandi wokok me kavik valambe singinma, kape faktia miñakik, wokok wufakalin katik me yika yivapa wokok wungiakik faktia

malaŋmaŋga katik mendi.[†] **20** De, ḡaikik avitkik 7 fu toneve. Katik balisikik fakin me yiveve. Kape faktia miñakik me valambe siŋgineve. **21** De, wokok gambaŋ mfovale wufakalin katik me yiveve, kape wun katik me faktia miñakik yi ka valambe siŋgineve. Kape alilaŋgikin miñakavik paveve wakan, wun. **22** De, vala 7 wofopin miñakavik paveve, katik me faktia miñakik valambe siŋginmisakave. Kape pindan̄ katik melin wakan siŋgineve. **23** Balañju kambewisakile vandi, kavila 7 balañjun kambewakandi, katik me nan yivapa? Valan 7 autun wofopin yiveve me katik.”

24 De, Jisasilin valatik kavik siviſeve, “Ben Gotkik buk kumban̄ile wulu mamaŋgova. Miñakavik ben Gotkik pitik mamaŋgovakandi yakai yakai siviſva. **25** Siŋginmale balañjun kambewale vandi, valan yi ka meandu ka yivapayi, meandun malata ka yivapayi. Valan wunabinile luasamban sululungo miñakavik tonapa.

26 Kape katik siŋginmale balañjun kambewale wulu, siviſapa, ḡin. Ben katik sa muŋ wuŋmale minile wulu Mosesilin moleve buk kumban̄ik ava wuleka? Gotin kaukatik Mosesitik kavik galaveve, ‘Nin Aprahamkik Got, ḡin Aisikik Got, ḡin Jekopkik Got.’[‡] **27** Wun siŋginmale

[†] **12:19** Bikik fulakin kavik toneve, wuŋgiakin valambe siŋginmandi wufakalin wokok me yiva. Wokok wuŋgiakik faktia mfasalavapa. Kavila faktian wokok wuŋgiakik limbaŋik tonapa.

[‡] **12:26** Aprahamdi Aisiki Jekopin Jutatile balañjukok anañ anañ toneve wuŋgasu.

balañjukok Got gaveka. Wun watik tonmale balañjukok. Ben towok mamañgova.”

*Jisasilin Gotin Masiveve Goñguajmali Wulu
ala wulu gasak wulu galaveve
(Matyu 22.34-40 na Luk 10.25-28)*

²⁸ Yetik Gotkik Wulu Kumbanjñe Balañjikin* njime biyyeve valan sivit piyyeve wulu. Wun biyyeve Jisasilin waingeve sivileve, kapekandi kavik kombiyyeve, “Gotin Masiveve Goñguajmali Wulu* wofopile, ala wulun tonma gasak vanj?”

²⁹ De, Jisasilin kavik galaveve, “Katik gasak wulu vanjin kavik tonma, ‘Israeltile balañju, ben biyye! Ambikik Gasak Wakinin, Got, wun wusuak ñaikik Gasak Wakin tonma. ³⁰ Din dakik Gasak Wakin, Got towok miliwi, dakik kumbanj wofopti, dakik sulak wofopti, dakik juñjuñama wofopti, dakik pítik wofopti.’ ³¹ Katik yetik gasak vanj Gotin Masiveve Goñguajmali Fulakin kavik tonma, ‘Anjila anjila balañju wofop miliwi din daven miliwale danji.’ Kavila wulu alawiñiñ busuak ñaikik tonma gasak vanj.”

³² Katik Gotkik Wulu Kumbanjñe Balañjikin kavik galaveve, “Wulu vanju, Watpalañ. Din waingeve galava, Got, wun wusuak ñaikik tonma. Yetikin miyakik. ³³ Wunu towok miliwale fulak, dakik kumbanj wofopti, dakik juñjuñama wofopti, dakik pítik wofopti, kape miñakavik anjila anjila balañju wofop miliwale fulak din davene miliwale danji, kavila wulun yila wulu wofop matikakalíwa. Jakali malañmi minik wofop apikuwakandi kukuñme

masivandi yila wunutuk masivangapale lua, kavila wunutuk masivale wulu wofopin gasak gaveka.”§

³⁴ De, Jisasilin wokok wulu waingeve biiyeviekandi galaveve wunutuk, “Din vevekave njima Got lolomik tonmañga.” De, yila balañjun Jisas yila wulu kombiiyulu veven juñaveve.

*Jisasilin yila Gotkik Balañju
Yika Yivançgapale Balañjikik wulu galaveve
(Matyu 22.41-46 na Luk 20.41-44)*

³⁵ Jisasilin Gasak Wam* mfawuñove pumbumik tonme mfititiwi sivileve. Wokok yila wulu kavik galaveve, “Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun* aipandi galava Krais, katik Gotkik Balañju Yika Yivançgapale Balañjikin, wun Devitkik* afun tonapa? ³⁶ Gotkik Sulakin Devitik* juñjuñama masive ga galaveve, kavik, ‘Gasak Wakinin ñakik Gasak Wakintik sivileve, “Nakik mamatañ kilikik yisiwi. Dutuk yakai yakai pavale balañju dakik gambiñgi lolomik ga tonmanga ñin.”, ”*

³⁷ Jisasilin Devitkik anañ anañ galaveve wulu sivilevekandi kavik yika sivileve, “Devitin katik avit Gasak Wakin galava. Kape wokok afun avik tonma, yika?” De, kavila makolokeve balañju wusandanjin Jisasikik mañgik biiyanja milikeve.

§ 12:33 Gotin Anañ Masiveve Goñguañmali Fulakin kavik toneve, yila jakali maljmi yetik mambatik mandiveve mindi apikuwi ga wuñmañga. Yila lua miyakavik. Valan kavik paveve Gotik kukuñmañga. Kavila wulu wulanja Wok Pris wulumfu.

* **12:36** Katik wulu kavik tonma, Gotin vala yakai yakai vañ ga tonapa.

*Jisasiliñ valatik mfititiwi galaveve Gotkik
Wulu Kumbañgikik Balañjun
yakatik fulak paveve*

(Matyu 23.1-36 na Luk 11.37-54 na 20.45-47)

³⁸ Jisasiliñ valatik mfititiwi kavik galaveve, “Ben waiñgeve kavila Gotkik Wulu Kum-baňgikik Balañju*. Valan bikik papaikasak watañu kiliwakandi mfañatik makañima, yila balañjun vala ga akitvanja. ³⁹ Valan wakundukok tükumutuk yisiwañga towok miliwa Sa Wamile. Miñakavik balañju makolowale jeñjek jivanja pava, valan gasak autukok anafak mitik yisiwañga miliwa. ⁴⁰ Valan dikiak meandukok mfututile lua malañ malañ jivakandi wulu wusandañ mumuk kukuñma. Gotin bikik safumbatik gasak wulu vanju mandive yakai yakai vanj papa.”

*Dikiak melin moni Gotik masiveve
(Luk 21.1-4)*

⁴¹ De, yivit Jisasiliñ moni masiveve mit balangoñgo jitve yisiwi toneve. Wun wulevekatik yila balañjun mfakuñgumi moni masiveve. Moni gasakamanan tonmale balañjun gasakamanan moni suwove. ⁴² De, yetik samban dikiak melin ńime suwove alawiñ sa moni. Kavila alawiñ mfakuñovendi ambikik ńaikik sa maniliñgo toneve.

⁴³ De, Jisasiliñ wokok gunjunda ga yinjime galaveve, “Nin wulu vanju betik sivitva, katik samban dikiak melin masivale monin aŋgala gasakamanan moni masivale balañjukok moni matikakaliwa. ⁴⁴ Valan gasakamanan monitile

yila suwa, kape wun sambanma tonma. Wun wokok jeñjek wusuwançgapale moni wofop mäsiva.”

13

*Jisasilin galaveve yila balañjun
Gasak Wam piliñmi diwi yukowapa
(Matyu 24.1-2 na Luk 21.5-6)*

¹ De, Jisasilin Gasak Wam* mfawoñove pumbumi salave ñimevekatik wokok yetik gungunin wunutuk sivileve, “Watpalan, wutve. Kavila mfot givale mindimun mulavalı vanj. Kavila mfunut mulavalı vanj.”*

² De, Jisasilin wunutuk galaveve, “Din kavila sosowe mfuntu wutvala? Nín wulu vanju sivitya, yetik mindimin yetik mindimik ka tonapayi. Yila balañjun wofop apifungaimapa.”

*Jisasilin galaveve
yila yaka wulu wusandañ apisalavapa
(Matyu 24.3-14 na Luk 21.7-19)*

³ De, Jisasilin wokok gungundandi Oliv galavale lamik ñimeve. Ñimevekandi wun wusuak yisi toneve, katik Gasak Wam yakatile kambilik angindanjik. De, Pitandi Jemsindi Jonindi Andrulun, valan ñaikik wunutuk yiñime kavik kombiiyeve, ⁴ “Din ñetik galave, ata vandi kavila wulu salave ñimama? Kavila wulu wofopin yiñimançgapale vandi, ñen gitik we wulapa ga juñavangapale wandefaka?”

* **13:1** Bikik Gasak Wamin mundumundi giveve mfot. Bikik mfunut wusandañ kavik giveve.

⁵ De, Jisasilin valatik galaveve, “Ben waingeve. Yila balañjun be muwapa, kape biiyandu. ⁶ Balañju gasakamanajin ḥakik wuñdi yinji yinji galavapa, ‘Nunu katik balañjik.’ De, yila balañju wusandanjin biiyapa bikik muwale wulu.

⁷ Ben min ḥiliwale sawavi biiyapa, yila vevekatile, yila ganaingatile, kape bikik kumbangin kambewandu. Kavila wulun yinimama, kape katik pindanjile ḥaikik valin kaiyimfutuk. ⁸ Yetik balanjile balañjun yetik balanjile balañjundi min ḥiliwapandi yetik juwutkasakik lomin yetik juwutkasakik lomdi min ḥiliwapa. Mandikin ḥimama mita mitatik. Yila mitan jeñjek binjapa. Kavila wulun fofop fopile melin fak matilapitvileliañgo tonapa.”

⁹ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Ben waingeve. Valan bikik sa-fumbatik yila wulu mandive sivilapa bikik gasak wakundutuk. Valan be paiyapa bikik Sa Wumbi* kumbangitik. Ben bikik gasak wakundukok gasakti juwutkasakik makitik sambilapa, ḥakik ḥin pavale wulu sivitvañga valatik. ¹⁰ Kape wandefaka ḥakik balañjun ḥakik wulu anafu mita mitatile balañju wofoptik sivilapa. ¹¹ Kape, de, kavila valan be wuwı kotik malañmale vandi, ben bikik sivitvañgapale wulu veven junjavandu. Gotin yila wulu masapa betik. Ben katik wun masivale wulu sivitvumfu. Ben bisuak ka sivilapayi. Gotkik Sulakin* beti sivilapa.

¹² Wuñgiakin wokok wufaka masivapa, yila balañjutuk ga matve ga siñginmaña. Yetik wanjin wokok fak miñakavik. Yila fun bikik womendi wañ masivapa yila balañjutuk ga

matve ga siŋginmaŋga. ¹³ Yila balaŋju wofopin bikik ɻunu miliwale fulak wulapa, kapekandi valan be towok gilipapa. Kape yila d̄itikpat kumbaŋgikik balaŋjun apininqilipe ɻunu vañjenmale, kapekandi ɻunu ka valambapai, ɻin kavila balaŋju yivapa.”

*Yila yaka wulu apisalavapa
(Matyu 24.15-28 na Luk 21.20-24)*

¹⁴ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Ben wutvakandi yetik yakai yakai vanj kakambale wosen yetik kakambale anafak luakik mitik tonmingi ben kasik wulu wutvale balaŋjun waingeve junjave, Jutatik tonmale balaŋjun, ben lambitik mitvumfu. ¹⁵ Yila mfot wunambini† yisi tonmale balaŋjun, valan mfot kumbaj bindefaka bumbe lovandu, lua yivanja. ¹⁶ Yetik mitik tonmale balaŋjikin wokok mfotok yika ɻimandu, wokok yetik watan yivanja. ¹⁷ Fawandu tonmale meandundi fakliatik milu ga jivale meandun yakai yakai tonapa katik vandi. ¹⁸ Ben Got kukuñme, katik wulun malin dimbale alolowale giŋatundi yinimandu.‡

¹⁹ Kavila valundi balaŋjun yakai yakai vanj tonapa. Kavila ɻin galavale yaka valun anañ Gotin lua wofop pavevendi pindanjiile yaka valu wofop matikakalekapa. Kavila valu pindan balaŋjun yika miñakavik yakai yakai vanj ka

† **13:15** Bikik mitin malin foivale mit gaveki, kapekandi bikik m futun yetik luapakingo tonmale ɻisem mfot wunambiniñ toneve. ‡ **13:18** Bikik mitin ɻaikik yia ɻaikik yia malin dimbale alolowale giŋatu toneve. Kavila giŋatun Septemba kambekevendi Mas valambeve.

tonapayi. ²⁰ De, Gotin kavila valu kakaika ga tonmalen balañjun wofopin siñginapa, kape Wun wokok wukuanjeve balañju balambanmakandi kavila valu patka ga tonapa.

²¹ Yila balañjun betik sivitviñgi, ‘Krais* kasik,’ ben biiyandu. Valan sivitviñgi ‘Wun angratik’ ben biiyandu. ²² Yila muwale balañjun yinjime muwi galavapa kavik, ‘Nunu Krais.’ Yilan muwi galavapa, ‘Nunu yetik Gotkik mançik malañmi sivitvale balañjik.’ Valan yila gasak pítikie wulu papa, dañgi dañgindi. Kape valan balawalen, valan Gotin wukuanjeve balañju muwapa. ²³ Kape ben waingeve! Nín fofop kavila píndañ pavapile wulu wofop galava.”

*Balañjikik Fakin yika yinjimama
(Matyu 24.29-31 na Luk 21.25-28)*

²⁴ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Kavila yakai yakai valu balawakandi, kavila píndañ valundi valin wukaningo tonapandi giñatín ka apakowapayi. ²⁵ Katik vandi juñjañan fiñga valambe kumuwapa, kape yila fiñgatíle gasak pítikie luan piñiwapa wakan. ²⁶ De, kavik pavindi valan wulapa, Balañjikik Fakin* yinjimama yançimdi. Wun gasak pasalakasak pítikti gasak valingo apikowi yinjimama. ²⁷ Yinjimakandi wun wokok Gotkik luasamban sulu apisukuvapa wokok wukuanjeve balañju wofop yivanja mita mitatile. Yetik mit ka valambapayi.”

*Fik galavale muñ apikamule sivileve wulu juñjave
(Matyu 24.32-35 na Luk 21.29-33)*

²⁸ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Ben fik galavale muñ wutve, wokok mfititiwale wulu biiye. Wokok gun mañambikik kapekandi fofowa, de, ben juñava vanñevelin kiva. § ²⁹ Miñakavik, ben ḥin anañ galavale wulu atavandi wutvalen juñamfu, Balañjikik Fakin* vevekatik tonma. Wun mfotok lovangapale mai vañgikik tonma.

³⁰ ḥin wulu vanju betik sivitva, kamfu tonmale balañjun kasik ḥin galavale wulu yinjimañgapale vandi, valan yilan wandefaka ka siñginapayi. ³¹ Fiñgandi mañjikalin yetik vandi ka tonapayi, kape ḥakik wulun towok tonñimama.”

Goton wun wusuak ḥaikik juñava kavila wulukok va
(Matyu 24.36-44)

³² Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Kavila wulun yinjimañgapale va balañjun wofopin akoñma. Watvit yinjimamati, mfunum yinjimamati wukan yinjimamati. Miñakavik akoñma, balañjun wofopin. Gotkik luasamban sulun miñakavik akoñma. Gotkik fakin wakan miñakavik akoñma. Got Wanjin woven wusuak ḥaikik katik va juñava.

³³ Kape ben waingeve! Jiñjit tonme! Ben akoñma, mivandi yinjimama. ³⁴ Wun kavikiingo tonma. Yetik avitín wokok mfot valambanja juñaveve, kapekandi wokok luasamban

§ **13:28** Bikik muña ḥaikik ḥaikik yia daja wofop amu amu bilineve, bikik alolowale giñatundi. Pindañ, vanñevelin yikik kivanja pave, de, pambi yika takevekandi fofokeve.

balañju ga yinjimevekandi galaveve valan ɳaikik ɳaikik yila wulu pavaŋga. Wun katik mfotok lovaŋgapale mai wasalomale balañjiktik wasalomı tonmaŋga galaveve. ³⁵ Miyakavik ben wasalomı! Ben akoŋma, mfot waŋin mivandi yinjimama, mfunumiti, wukaniti, moaňin galavale paleti, watvititi. ³⁶ Wun afindafında yinjime du ñembakatik ɳime wutvalen, katik yakatik. ³⁷ Betik sivitvale maŋgik miňakavik ɳin balañju wofoptik sivitva, wasalomı!”

14

*Wakundun Jisas ga siŋginmaŋga junjaveve
(Matyu 26.1-5 na Luk 22.1-2 na Jon 11.45-53)*

¹ De, katik gasak gonguaŋmali jeñjek jivale valun luañjek tonapa. Fofop tonmale valin kavik toneve, Jutatile balañjun yila sipsip fu jiveve, Gotin vala anaň Makatve Ga Toneve Vandi* ga junjavaŋgapale. Yetik jeñjekin kavik toneve, valan yis miňakik breta jiveve.

De, katik gonguaŋmali jeñjek jivali valin luañjek tonapa kamfu vandi angin takeve wulu sivit piyiyeve, kavila Gotkik Gasak Wamile Gasak Wakundundi* kavila Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balañjun*. Valan Jisas fombe wuwi matve ga siŋginmaŋga junjaveve. ² Kape valan kavik galaveve, “Jeñjek jivale mfa kumbaŋni pavandu. Yila balañjun mìn ɳiliwandu.”

*Yetik melin anafak kosembiye maŋam Jisasikik fopik mafafilekove
(Matyu 26.6-13 na Jon 12.1-8)*

³ De, Jisasilin Betani watikile mfotok njime loveve. Saimon, andivili mumuingali safuye avitkik mfotok love yisiwove mambatik. De, yetik melin anafak mindim* avimbilim malanjmi njime loveve. Katik avimbilim kumbañik anafak kosembiye mañam suwove, gasak monikik. De, katik melin avimbilimkik fop mativakevekandi anafak kosembiye mañam mafafilekeve Jisasikik fopik.

⁴ Kape yila balañjun bikik kumbañgin akalakevekandi fom sivileve. Valan kavik sivileve, “Wun gitik pañga pave yatañgin mfilewi katik mañam? ⁵ Wun katik mañam monitik masivalen wun 300 valu tonapale moni yivapa, yatañgin tonmale mia balañjutuk masivanja.”

⁶ Kape Jisasilin galaveve, “Wunu ga tonme! Ben gitik pañga sivitva wunutuk? Wun njunutuk anafak pava. ⁷ Yatañgin tonmale mia balañjun bendi valu valu tonapa. Ben ativandi kaviña anafak pavañga pavalen, pamfu. Kape njin bendi valu valu ka tonapayi. ⁸ Katik melin wun pavapale we, de, wun pavale. Wun kasik mañam njunutuk mafafalewale njakik safu bambave guamik njimañgapale. ⁹ Nin wulu vanju betik sivitva. Valan njimale mañjikalitik valan wulu anafu sivilimapa, katik melin pavale wulu wokok sivilapa wunu ga juña njimañga.”

*Jutasilin Jisas wokok mamatutuk
masivanja galaveve
(Matyu 26.14-16 na Luk 22.3-6)*

* **14:3** Katik mindimin Alapasta galavale mindim.

10 Kavila 12 guñgunda kumbañik yetikin toneve. Wokok wuñ Jutas Iskariot. Wun kavila Gasak Wamile Gasak Wakundutuk* ñime galaveve Jisas valatik kindiñmi suwañga. **11** Valan wokok wulu biiyevekandi vavalakeve. Kapekandi yila moni wunutuk masivanja galaveve. Kape, de, wun kindiñmi suwañgapale wulu juñambii juñambiiyeve.

*Jisasilin wokok guñgundandi
goñguañmali jeñjek jiveve*

*(Matyu 26.17-25 na Luk 22.7-14 na 22.21-23 na
Jon 13.21-30)*

12 De, katik Yis Miñakik Bret Jivañgapale Goñguañmali Jeñjekik* fopile valin kamfu. Katik Got kukuñmañgapale yetik sipsip fakik biñpat matipitiwañgapale vandi, Jisasikik guñgundan wunutuk kavik galaveve, “Ñen atikatik ñimama jeñjekik lua waingeve mandivanga yivit katik Makatve Ga Tonmale Vakik* jeñjek jivañgapale.”

13 De, Jisasilin guñgunda alawiñ apisukuve kavik galaveve, “Gia watikik dalañime apisalave. Apisalavandi yetik manjame kuluwali afufulivi malañmale avitín ñimama betik. Wunu vañjenme ñimumfu. **14** Wun ñaikik mfotok lovapa. De, ben katik mfot wantik kavik galavumfu, ‘Watpalanjin kavik kombiiya, “Nakik mitin atik, kasik mfotile, katik Makatve Ga Tonmale Vakik jeñjek jivañgapale mit. Ñin ñakik guñgundandi katik jeñjek jivapa.”’ **15** De, wun betik akakalayapa yetik gasak wunambinik

tonmale mit. Katik mitik luan bambave tonma. De, ben lovumfu jeñjek pavañgo.”

¹⁶ De, kavila gungundan njime gia watikik apisalaveve. Valan wokok sivitvale wulu miñakavik wuleve. Kapekandi katik Makatve Ga Tonmale Vakik lua paveve.

¹⁷ De, valin mfatindimevendi Jisasilin wokok 12 gungundandi yinjimeve. ¹⁸ Valan jeñjek jive yisiwi tonevekatik Jisasilin kavik galaveve, “Nin betik wulu vañu galava, katik bikik ginganile balañjikin ḥunundi wakan jeñjek jiva. Wun ḥunu kindiñmi suwapa mamatutuk kiliatik.”

¹⁹ Valan kavik biiyevetkandi bikik kumbañgi gikilikeve. Kapekandi valan ḥaikik ḥaikikin wunu kombiyyeve, “Din ḥunu galavala?”

²⁰ Wun valatik kavik galaveve, “Wun bikik 12 gungundakik ginganile yetikin. Wun ḥunundi wakan bret aŋatik kukuwi jiva.

²¹ Balañjikik Fakin* Gotin anañ ga moleve wulungo miyakavik vañ singinapa. Kape katik wunu mamatukok kiliatik kindiñmi masivale balañjik, wun yakai yakai vañ tonapa. Wokok womelin wunu ka kawulevekallen, katik anafak.”

*Jisasilin bretandi wain manjam
wokok gungundatik masiveve*

(Matyu 26.26-30 na Luk 22.7-14 na 1 Korin 11.23-25)

²² De, Jisasilin wokok gungundandi jeñjek jivevekatik, Jisasilin ḥaikik bret yiveve. Yivevekandi Gotik akitve galaveve. Galavevekandi masiveve valatik. Wun valatik kavik galaveve, “Yive jive, katik ḥakik safu.”

²³ De, wun wain wombikasak yivevekandi Gotik

yika akitve galavevekandi valatik masiveve. Masivevendi valan wofopin jiveve. ²⁴ Wun valatik kavik galaveve, “Katik ɻakik ambala. ɻakik ambalandi Gotin wokok yila wulu sivitve t̄imbapa. ɻakik ambala salavapa balañju wusandan yika yivangapale. ²⁵ Niñ wulu vanju betik galava, niñ wain wombikasak yika ka jivapayi. Gotkik watikik tonmakandi, de, katik vandi niñ yika anikik wain wombikasak jivapa.”

²⁶ Valan Gotkik giñ silevekandi, salave ɻimeve katik Oliv galavale lamik.

Jisasilin galaveve wokok gungundan wunu valambapa

(Matyu 26.31-35 na Luk 22.31-34 na Jon 13.36-38)

²⁷ Jisasilin wokok gungundatik kavik galaveve, “Ben wofopin ɻunu m̄imiliwakandi valambapa. Gotkik janda kumbañik kavila wulu tonma, ‘Niñ sipsip fukok wan malapa, kapendi sipsip fun wolokuakik milapa.’ ²⁸ Kape Gotin ɻunu yika ga kambkuakakandi, niñ ɻandefaka ɻimama, Galilitik.”

²⁹ Kape Pitalin wunutuk kavik galaveve, “Valan wofopin du m̄imiliwi valambalen, niñ kayi van! Ka valambapayi!”

³⁰ De, Jisasilin wunutuk kavik galaveve, “Niñ wulu vanju dutuk galava, kamfu wukan moañin alawiñkik manzik gañgalaka miñakik, gañgalawavi alilam din ɻunu ɻajanlambapa.”

³¹ Kape Pitalin towok van galaveve, “Niñ dundi singinapalen, du ka ɻajanlambapayi. Kayi van!” De, vala wofopin miñakavik galaveve.

*Jisasilin Getsemani galavale balami kukuñeve
(Matyu 26.36-46 na Luk 22.39-46)*

³² De, Jisasilin wokok gungundandi ñimeve Getsemani galavale mitik. Ñimevekandi wun wokok gungundatik galaveve, “Ben yisi tonme. Nín kukuñapa.” ³³ Wun Pitandi Jemsindi Jon yiakafak ñimileve. De, wokok kumbañin towok veven juñavevekandi yakai yakai juñaveve. ³⁴ Wun valatik galaveve, “Nakik kumbañin yefop yefop juñava towok kalikviyi kapekandi siñginmanja pava. Ben kaikatik mandiwí.” ³⁵ De, wun yiakafak ñimevekandi amandepewi fohti mañjikatik mandive kukuñeve. Wun kavik kukuñeve, “Din balawalen, kavila wulu ñunutuk ga yinjimandu.” ³⁶ Wun kavik galaveve, “Apa,† Wawa. Din wulu wulu wofop pavançale din pava. Kasik ñunutile wombikasak yive.‡ Kape ñakik juñjuñamandi pavandu. Din papandañdi pave.”

³⁷ Kukuñevekandi wun kavila gungunda alilañguantik yika ñime wuleve. Valan ñembeve. Kapendi wun galaveve Pitatik, “Saimon, din ñembala? Din ñasuak ñasuak ka mandikviliapaya? ³⁸ Ben mandiki kukuñme. Ben yaka wulutuk kumuwandu. Kumbañin anafak wulu pavançga miliwa, kape safulun piñikin miyakik.”

³⁹ De, wun yika ñime kukuñeve. Naikik danđi kukuñeve, yika. ⁴⁰ Yika ñimevekandi wokok gungundan kamfu ñembevekatik

† 14:36 Valan bikik balañdi Wawa galavale wulu. ‡ 14:36 Apikamule wulu katik.

wuleve. Bikik sipalan towok vaŋ aluŋeve. Vala matikambekevendi yataŋgin toneve. Valan gitik wulu sivilapa?

41 Jisasilin yika alilançik ɲihawa kukuñme yinjimevekandi sivileve valatik, “Ben ñembe go-laňjaŋmala? De, balawa. Wutve. Kamfu kamfu Balaňjikik Fak kindiŋmi suwi masiva yaka wulu pavale balaňjukok kiliatik. **42** Ben kambewi. Amban ɲimama. Wutve. Katik ɲunu kindiŋmi suwi masivangapale balaňjikin anaň yinjimale.”

Jutasilin Jisas wunu gilipeve wakundutuk massiveve

(Matyu 26.47-56 na Luk 22.47-53 na Jon 18.3-12)

43 De, kepat. Wun kamfu sivilevekatik, Jutasilin yila autukok saiti yinjimeve. Jutasilin Jisasikik 12 gunjundatile yetik avit. Katik sasin kavik tonma, yila Gasak Wamile Gasak Wakundutile* autundi yila Gotkik Wulu Kum-baňgikik Balaňjutile* autundi yila avitkasutile autun. Kavila autun tuanpindandi munfunja mfoveve kiliatik. **44** Katik valatik Jisas kindiŋmi suwangapale avitin, wun kavila aututuk anaň kavik galaveve, “Ben wunu kavik wulumfu. Niň yetik balaňjik tafolonj jusuiviļiapa. Wun katik avit. Ben wunu wuwı mfove waingeve malaňimfu.”

45 De, yinjimeve, kepat wun Jisasičik ɲime galaveve, “Watpalanj.” Galavevekandi tafolonj

jusuivileve. § 46 Kape, de, valan Jisas wuwi mfoveve.

47 Kape, de, yetik Jisasindi toneve avitín wokok tuanjin yive paiseve katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakinkik gisamban. Gisambankik tuan matisetvileve. 48 Kape, de, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben ḷunutuk yinjimala tuanpindandi muñfunjandi? Ben fumafom balañjik wuwaleŋgo ḷunu wuwanga pave ḷimala? 49 Valu valu ḷin bendi Gasak Wam mfawoŋove pumbumik tonjilali, Gotkik wulu mfičitiwi sivičitali. Kape ben ḷunu ava wuwi. Kape Gotkik anañ moleve wulu ga pave.” 50 De, Jisasikik gunjundan wofopin wunu valambe mileve.

51 De, yetik milikakin Jisas vañjeneve. Wun mia watan ḷaikik kilikeve, wokok safutuk. Valan wunu wokok wuwove. 52 Kape wun watan valambe miňa muti mileve.

*Valan Jisasikik safutuk wulu mandive sivileve
(Matyu 26.57-68 na Luk 22.54-55 na 22.63-71
na Jon 18.13-14 na 18.19-24)*

53 De, kavila wakundukik autun Jisas malaŋjeve Gasak Wamile Gasak Gia Wakintik*. Kavila yila Gasak Wamile Gasak Wakundundi* Avitkasundi Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balañjun* wofopin wakan mfakuŋguŋove. 54 Kape, de, Pitalin vañjene ḷimeve. Ganain ganaiŋ ḷimeve, wun. Wun katik Gasak Gia Wakinkik pumbum kumbaŋ giveve mfotkik

§ 14:45 Bikik fulak, katik. Valan yetik balañjik wulevekandi kilik ava tuwi. Kayi. Valan tafolŋ jusuivileve.

pumbumik loveve. Wun kavila matamatundi wakan yisiwi min paŋ toneve.

⁵⁵ De, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundundi kavila mfakuŋguŋove balaŋju wofopin yila wulu Jisasikik safutuk mandive ta sivit piyyeve Jisas matve ga siŋgimanga pave. ⁵⁶ Autun wusandanjin muwale wulu mandive sivileve wokok safutuk, kape valan wusa wulu wusa sivileve. ⁵⁷ De, yila sambitve muwale wulu mandive sivileve wokok safutuk. Valan kavik sivileve, ⁵⁸ “Ñen kavik biiyeve wun kavik galaveve, ‘Nin kasik kiliandi giveve Gasak Wam* mfa-funjoñakandi valu alilam yetik yika giviapa. Katik Gasak Wamin kiliandi givale wam gaveka.’” ⁵⁹ Kape valan wusa wulu wusa sivileve.

⁶⁰ Kape, de, katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin, wun vala giŋganik sambitve kombiiyeve, Jisasitik, “Valan dutuk mandive sivitvale wulu sivitvulu aipava?” ⁶¹ Kape Jisasilin akolet toneve. Wun yila wulu ava galave.

Kape katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin yika kombiiyeve, “Du Krais, a?* Ñen Akitvale Gotkik fakin du, a?”

⁶² De, Jisasilin kavik galaveve, “Nunu kasik. Yetik vandi ben Balaŋjikik Fak Gasak Pitikie Gotkik mamataŋ kilikik † yisiwi tonmakatik wulapa. De, yika wulapa Wunambinile yaŋgimdi yimbumbamava.”

* ^{14:61} Gotin anaň galaveve yetik balaŋjikin yinjimama. Wun Gotkik balaŋju yika yivanŋapale balaŋjik tonapa. Valan katik balaŋjik Krais galava. † ^{14:62} Bikik fulak katik, mamataŋ kilikin fofonombale mit.

⁶³ De, katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin'in wun woven wokok wataŋ mfamimilevekandi‡ galaveve, "Yila wulu wokok safutuk aipandi mandive sivitva? ⁶⁴ Ben biiyale wun wovenetik Gotoŋgo galavala wun! Ben avik juŋava? Amban avik papa?"

Valan wofopin wunu wulukok galaveve kapekandi ga sinqinmaŋga galaveve. ⁶⁵ De, yila wunutuk susupi tuleve. Yilan wokok maki folevekandi paiyevekandi galaveve, "Din galave, du nan paiya." De, kavila matamatun wunu yive paiyeve.

*Pitalin Jisas muwi apikoŋove
(Matyu 26.69-75 na Luk 22.56-62
na Jon 18.15-18 na 18.25-27)*

⁶⁶⁻⁶⁷ De, Pitalin pumbum kumbanjik giveve mfotile pumbum kumbanjik min paŋ toneve. Gasak Wamile Gasak Gia Wakinkik* luasamban melin wunu ŋime wule gaveve, "Din wakan toneve, katik Nasaretile balañjik, Jisasindi."

⁶⁸ Kape Pitalin kavik galaveve, "Nunu kayi. Njin din sivitvale wulu akoŋma." De, wun salaveve pumbumile maikik maŋik vevekatik ŋime sambitve toneve.

⁶⁹ De, katik melin wunu yika wule vevekatik tonmale balañjutuk galaveve, "Kavila autukok sasile yetikin kasik." ⁷⁰ Kape Pitalin apikoŋove.

De, pindan kavila vevekatik tonmale balañjun yika wakan galaveve, "Wulu van, kavila autukok sasile yetik wakan, du. Din Galilitile."

‡ **14:63** Bikik fulak kavik toneve, bikik kumbangin yakakai kambekevendi valan bivene bikik wataŋu mfisiikeve.

⁷¹ De, Pitalin galaveve, “Muwalen Got ɳunu yakai yakai pave! Gotin juŋava, ɳin wulu vanu sivitva! Ka muwu! ɳin katik balañjik akoŋma ben galavale!”

⁷² Kavik ɳaŋalambe kuŋgulinquakavevekandi, de, kepat katik moañin alawiñkik maŋgik galaveve. De, Pitalin juŋavileve Jisasilin anañ sivileve wulu, “Kamfu wukan moañin alawiñkik maŋgik galaka miňakik ganjalawavi alilam din ɳunu ɳaŋalambapa.” De, wun veven juŋavevekandi yekeve.

15

*Valan Jisas Pailatik malajeve
(Matyu 27.1-2 na 27.11-14 na Luk 23.1-5 na Jon 18.28-38)*

¹ De, Jutatile balañjun yetik gasak wulu sivit piiŋgapale mfa toneve. Kavila mfatile balañjun kavik toneve, Gasak Wamile Gasak Wakundundi* yila avitkasundi Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjundi* yila gasak wakundu. De, kavila mfatile balañju wofopin watvit van mfakuŋgumi Jisasikik safutuk mandivale wulu sivit piiyeve. Kapekandi Jisas kiliwi ga ɳime Pailatik* masiveve.

² De, Pailatin wunu kombiiyeye, “Din Judatile balañjukok juwutkasak, a?”

Jisasilin wunutuk kavik galaveve, “Din dasuak galava kavik.”

³ De, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun wulu gasakamanan mandive sivileve wokok safutuk. ⁴ Kape, de, Pailatin wunutuk yika kavik kombiiyeye, “Din aipindi wulu ka sivitvi? Din

biiya valan wulu gasakamanaŋ mandive sivitva, dakik safutuk.”

⁵ Kape Jisasilin yila wulu ava bala sivitve. Kapendi Pailatin ta juŋaveve.

*Pailatin Jisas ga siŋginmaŋga galaveve
(Matyu 27.15-26 na Luk 23.13-25 na Jon 18.38
na 19.16)*

⁶ De, Pailatin* ɳaikik yia ɳaikik yia bıkik Makatve Ga Toneve* jeŋjek jiveve gonguanmali valutile yetik ɳaikik vandi muñjimik lovale yetik balañjik valatik ga salaveve. Valan yetik balañjikik wuŋ mfapekevekandi galaveve, “Dakik weka. Katik balañjik ga salave.” Kapekandi Pailatin katik balañjik ga salaveve.

⁷ De, Barapas galavale avitn muñjim kumbanjik toneve wokok sasile yila autundi. Valan Romile gavman gilipevekandi valambanga mìn ta ɳilikeve. Wun mìn ɳiliwovekatik yila balañju matve ga siŋgineve.

⁸ De, balañjukok gumin Pailatik ɳime wokok anañ paveve fulak valatik pavanga yika galaveve. ⁹ Kape, de, Pailatin sivileve, “Katik Jutatile Balañjukok Juwutkasak ga salavapala, betik?” ¹⁰ Pailatin kavik juŋaveve, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun mfamuñjiwi* kapekandi Jisas wunutuk malanjmi masiveve.

¹¹ Kape kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun mfakunġumi toneve mfani sivileve Barapas valatik ga salavaŋga pave.

* **15:10** Valan gasak tonmaŋga milikeve, kape yila balañjun Jisasitik gasak galaveve.

12 De, Pailatin yika galaveve valatik, “Nin avik pavapa, katik ben Jutatile Juwutkasak galavale avitik?”

13 Kape valan yika towok sivileve, “Wunu apivitipe matve diŋguakumfu mamatawi muŋjik!”

14 De, Pailatin kombiiyeve, “Aipandi? Wun gitik yaka wulu pavandi amban wunu matvaga?”

Kape valan yikali yikali towok sivileve, “Wunu apivitipe matve diŋguakumfu mamatawi muŋjik!”

15 De, Pailatin bikik kumbaŋgi ga mfiliŋjiwikaŋga pave masiveve Barapas valatik. Kavik pavevekandi Jisas towok yakakai ga paievekandi matamatutuk masiveve wunu mamatawi muŋjik apivitipe matve diŋguakanja pave.

*Kavila matamatun Jisas maiyakeve
(Matyu 27.27-31 na Jon 19.2-3)*

16 De, kavila matamatun Jisas malaŋeve bikik gavman mfotile pumbum kumbaŋik.† Malaŋevekandi bikik yila matamatu wofop ga yinjimaŋga galaveve. **17** De, yinjimevekandi valan kavik muwi apipilaive fofonombeve, valan tiliŋ wataŋ ga kuwove Jisasitik. Kape valan yetik yisakik wulakindi woŋ woŋove Juwutkasakik muwakinj ambandave Jisasikik fopik apikuwove. **18** Pavevekandi wunu maiyawî akitve galaveve, “Yakamitka avit! Jutatile Juwutkasak! Yinjinimbala?” **19** De, valan muŋpati fopik pai paieve. Yilan susupi tuleve wunutuk.

† **15:16** Praetorium galavale pumbum.

Yilan vandamfufundi mandive wunu akileve.
²⁰ Maiyawî balakevekandi tokoiyeve tiliñ watanj wunutile. De, wovenekik wataju ga kuwove yika. Ga kuwi balakevekandi malañeve wunu mamatawi muñik apivitipe matve diñguakanja pave.

*Valan Jisas apivitipe matve diñguakave
 (Matyu 27.32-44 na Luk 23.26-43 na Jon 19.17-27)*

²¹ Yetik Sairini galavale watikile Saimon galavale balañjikin, wokok fu alawiñ, Aleksandandi Lufus. Wun Jerusalemik apisalavañga njimeve. Apisalave njimevekatik yila matamatun wunu apisukuve ga afufilive malañeve Jisasikik mamatawi muñ.

²² Valan Jisas Golkota galavale mitik malañeve. Ambikik balañdi katik wuj, Golkota, kavik galava, “kikiak fop.” ²³ Valan waindi yetik myr galavale merasin balakandañmi suwove mañam ta masiveve. Wun ava jive. ²⁴ De, valan wunu apivitipe matve diñguakave mamatawi muñik, ga siñginmañga pave. Apivitipe matve diñguakavekandi wokok valan anañ tokiyeve wataju yiveve. Valan busuak satu paveve kaviña wataju yivanja.

²⁵ De, 9 klok watvit wunu apivitipe matve diñguakave. ²⁶ Valan wokok wunu ga siñginmañgapale wulu kavik moleve, “Jutatile balañjukok Juwutkasak.” ²⁷⁻²⁸ De, valan fumafumu alawiñ wokok apivitipe matve diñguakave wunundi, mamatañik yetik, aŋgatañik yetik.

²⁹ De, aŋgapat kaipatik njimale balañjun wutve gumon gumonme maiyakeve kavik, “Ayu, din katik Gasak Wam* pílimakandi yika valu alilanguanđi gíviliapale balañjík, ³⁰ din daven mayilave katik mamatawi muŋ valambe bumbe!”

³¹ Kavila Gotkik Wamile Gasak Wakundundi*Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balañjun*, valan busuak kavik galaveve, “Wun yila balañju yive sukvileve, kape wun wovene avík papa? Ka balawi. ³² Wun Krais*, Israeltile balañjukok juwutkasak tonmalen, mamatawi muŋ ga valambe bumbe, kamfu kamfu. Kavik pavalen ñen wutve yive suwapa.”

De, kavila wakan apivitipe matve dínguakave fumafumu balañju valan wakan wunu maiyakeve.

*Jisasilin siŋgineve
(Matyu 27.45-56 na Luk 23.44-49 na Jon 19.28-30)*

³³ De, valin vavan kalakevekandi valin mfatindimeve. Mita mita wofop mfatindimeve. De, valin 3 klok tonevendi, yika apikowove.

³⁴ De, Jisasilin 3 klok vasisakti towok joŋmi galaveve, “Eloi, Eloi, lama sapaktani?” Ambikik balangi kavila wulu kavik galava “Njakik Got, Njakik Got, ñunu aipandi mfalakaiva?”

³⁵ Joŋovekandi yila vevekati sambitvale balañjun biiye kavik galaveve, “Biiye, Elaija* joŋma, wun.” ³⁶ De, ñaikikin jaŋmi njime, yetik spans wain suwove, guñi Jisasikik mamalinjik mandive ga jivanja paveve. Pavevekandi

galaveve, "Jile, wutvan̄ga. Elaijalin yin̄imamati wunu sepewaŋga."

³⁷ Kape Jisasilin yika towok joŋovekandi siŋgineve.

³⁸ De, katik Gasak Wam* kumbaŋile papalai palaiyeve watan̄in wunambini jikvíki bumbeve mañjikatik. Kapekandi daŋgi alawiñ.

³⁹ De, Jisas vevekati toneve matamatkasakin Jisasíkik siŋgineve wulu wulevekandi, de, wun kavik galaveve, "Wulu vaňu, wun Gotkik fak tonmale."

⁴⁰ De, yila meandun ganaŋgafak sambitve wuleve Bikič giŋganile yila aliluanquajin kavik toneve, Malia alawiñin toneve, yetik Maktala galavale watikile, yetik Jemsindi Josepkik wome. Katik yetik melin Salome galava. ⁴¹ Valan Galiliti Jisas vaňjenme matikokolekeve. Valan yila meandu wusandaŋdi Jerusalemik ńimeve wunundi.

Valan Jisas guamik mandiveve

(Matyu 27.57-61 na Luk 23.50-55 na Jon 19.38-

⁴²)

⁴² Katik Yisi Tonimbale Valin* wulak tonapa. Kapekandi lua wofop pavaŋgapale valin kamfu. De, valin mfatindiman̄ga pave. ⁴³ Kavik toneve, de, Josepin, wun Arimatea galavale watikile avit. Yila balaŋjun juŋaveve wun anafa wakin toneve. Wun jiŋjit toneve balaŋju wofopin Got lolomik tonmale va. Kapekandi wun wokok kumbaŋ apitowi Pailatik* ńimevekandi Jisas sisin̄gin kombiiyeve, guamik mandivanga pave.

⁴⁴ De, Pailatin kavik biiyeve Jisasilin anañ siŋginmale. Kapekandi wokok

kumbañin kambekeve. De, matamatkasak ga yinjime kavik kombiiyeve “Jisasilin anañ siñginmalea?” ⁴⁵ Pailatin matamatkasakik mañgik biiyevekandi, wun Josep apisukuve ga ñime yiveve Jisas sisinjin.

⁴⁶ Kapekandi Josepin kunjum watanj wusukeve. Wusukevekandi Jisas sisinjin sepekvilevekandi watanji mfolevekandi yetik yowove mindimfot guamik mandiveve. Kavik pavevekandi yetik gasak mindim kindiñmi malajni guamile mañgik matikiñeve.

⁴⁷ De, Maria alawiñ, yetik Maktalatile, yetik Josepkik wome, valan katik mandiveveka wuleve.

16

Jisasilin yika kambekeve

(Matyu 28.1-8 na Luk 24.1-12 na Jon 20.1-10)

¹ De, katik Yisi Tonimbale Valin* balakevekandi, Malia alawiñiñ, yetikin Maktalatile, yetikin Jemsikik wome, valandi katik yetik melin Salome, kavila meandu alilanjuanjin Jisas sisinjin mulumbangapale anafak kosimbiye lua wusukeve.* ² Kapekandi valin tiwi balakevendi katik wisile fopile vandi† valan guamik ñimeve. ³ Valan busuak ñindin ñindin sivit ñimeve kavik “Ambo nan matikokolewì guam mañgik matikiñeve mindim

* **16:1** Valan mindim mfotonjo tonmale guam yowove, siñgin mandivanja. Yila anafak kosembiiye lua siñgin mulumbavekandi katik siñgin watanji miñileve. Kavik pavevekandi guamik mandivevekandi guamile mañgik gasak mindimdi matikiñeve. † **16:2** Sandendi

apikindiñapa?” ⁴ Katik mindimin gasak vanj toneve.

Sivilevekandi de, valan wuleve katik gasak mindim anañ apikindiñeve. ⁵ De, valan lovevekandi guam kumbañik wuleve miliçak. Wun mamatañ dañik yisiwi toneve. Wokok papaikasak watanjin kiliak. Kavik wulevekandi bikiç kumbañgin towok kambekeve.

⁶ Katik miliçakin valatik kavik galaveve, “Bikiç kumbañgin towok kambewandu. Ben katik Nasaletilé Jisas yiñime mamfova. Wun katik valan anañ apivitiye matve dinguakave avit. Kape wun miñakik. Wun anañ kambewi ñimale. Wutve, kasik mitin kasik valan wunu mandiveve. ⁷ Kape ben dalanjime. Wokok gunđundatik, Pita wokotok, valatik kavik galavumfu, ‘Wun wandefaka Galilitik ñima. Ben kaukatik wulapa.’ Wun anañ betik miyakavik galaveve.”

⁸ Kape, de, kavila meandun salave mileve guami. Bikiç kumbañgin kambekevekandi pipikeve. Kapekandi valan yila balañjutuk wulu ava sivitve. Towok valaiyeve.

(Makik wulun kavik balawa. Kasik pindañile wulu yetik balañjikik.)

*Maktalatile Malialin Jisas wuleve
(Matyu 28.9-10 na Jon 20.11-18)*

⁹ Jisasilin katik wusile fopile vandi kambekeve, watvit vanj. Wandefaka katik Maktala galavale watikile Malialin wunu wuleve. Jisasilin anañ katik metile 7 sulak yakakale

sañjañeve. ¹⁰ Jisasindi njimeve balañjun ban̄gaiviki yekevekatik Malialin valatik njime galaveve. ¹¹ Malialin kavik galaveve, “Jisasilin yika alilekalak tonma! N̄in wutva!” Kape valan ava biiye juñave.

*Yila autu alawiñin Jisas wuleve masi
(Luk 24.13-35)*

¹² De, pindan̄ yila autu alawiñin yetik watikik njime masi njimevekatik Jisas wuleve, kape wokok momolika waingeve ava wutve. ¹³ Valan wokok gun̄gundatik njime galaveve katik wulu, kape valan ava biiye.

*Jisasilin wokok gun̄gundatik
bikik wulu pavajgapale wulu galaveve
(Matyu 28.16-20 na Luk 24.36-49 na Jon 20.19-
23)*

¹⁴ Pindan̄ wokok ¹¹ gun̄gundan jeñjek mfakuñgumi jivevekatik Jisasilin valatik yinjimeve. Wun vavawa mandiñini sivileve, valan wulu ava biiye, bikik kumbañgin apivitipe toneve, kapekandi Jisas yika wutve galaveve balañjukok mañgu ava biiye. ¹⁵ De, wun valatik kavik sivileve, “Ben wofopin kasik mañjikatik wolokuakik dalañimisaka ñakik wulu anafu sivitva sivanjo. ¹⁶ Wulu yive suwi, kape mañjam bumbale balañju Gotin yika yivapa. Kape Gotik wulu yive susuka miyakik balañju Gotin vala yakai yakai papa. Vala ka yivapayi. ¹⁷ Kavila Ga Jun̄avañgapale Gotik Pitikie Gasak Wulu ñunu yive suwale balañjundi tonapa. Valan ñakik wuñdi yila sulak yakakale sañjañapa. Valan yila kuñgum balañdi wulu sivilapa. ¹⁸ Valan

gañgaliñ maikasu mfovapa. Valan yila gañgaliñ manjam jivalen, yakakale ka tonapayi. Valan bikik kilia mamalikiye balañjutuk mandivindi kavila mamalikiye balañjun anafak tonapa.”

*Gotin Jisas malañkive Wunambinik
(Luk 24.50-53 na Aposel 1.9-11)*

¹⁹ Jisasilin valatik wulu sivitve balakevendi Gotin wunu yive malañkiveve Hevenik. Jisasilin kaukatik Gotkik mamatañ kilikik yisikeve. ²⁰ De, valan mita mitatik njime Jisasikik sak sivileve. Gasak Wakinkik Sulakin wakan njimevekandi yila Ga Junjavangapale Gasak Pitikie Wulu paveve bikik wulundi.

**Mak Kiañiŋ Balan
Kyenele: Mak Kiañiŋ Balan Portions
Mak long tokples Kyenele long Nuigini**

copyright © 1992 Pioneer Bible Translators

Language: Kyenele

Translation by: Pioneer Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-06-21

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022

a115b755-65f8-5066-80ef-18cda0f5ac80